

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมตามความต้องการของท้องถิ่น
ระดับมัธยมศึกษา

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๕

จำนวน ๑๕,๐๐๐ เล่ม

© สงวนลิขสิทธิ์ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-269-1584

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง

กทม. ๑๐๓๑๐

๙๕๙.๓ อรุณรัตน์ ทองปัญญา

อ-ป ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ/อรุณรัตน์ ทองปัญญา และ
ประเมศร์ แก้วสมุทร. -- กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.
๙๔ หน้า. ภาพประกอบ ; ๒๑ ซม.

ISBN 974-269-1584

๑. ศรีสะเกษ. ๒. ไทย...ประวัติศาสตร์ ๓. ชื่อเรื่อง.

คำนำ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ เป็นหนังสือที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกำแพง จังหวัดศรีสะเกษ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา การจัดทำหนังสือเล่มนี้ กรมวิชาการได้ประสานงานกับกรมสามัญศึกษาคัดเลือกผู้แทนนักเรียนแต่ละจังหวัด จังหวัดละ ๒ คน โดยการพิจารณาผลงานของนักเรียน ทั้งด้านการเขียนและการจัดทำภาพประกอบ จากนั้นกรมวิชาการได้จัดประชุมปฏิบัติการอบรมให้ความรู้แก่นักเรียน ครูผู้ควบคุม ๑ คน โดยให้ความรู้แก่นักเรียนตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่จะส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตน ด้วยวิธีการสืบค้น รวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ และนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน หลังจากนั้นได้มอบหมายให้นักเรียนแต่ละจังหวัดไปจัดทำต้นฉบับ โดยมีคณะครูควบคุมดูแล

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับจังหวัดศรีสะเกษ ในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์เผ่าชนต่างๆ วัฒนธรรมและประเพณี หัตถกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุ และบุคคลสำคัญของจังหวัดศรีสะเกษ

กรมวิชาการขอขอบคุณคณะกรรมการซึ่งประกอบไปด้วยครู อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดทำหนังสือ และนักวิชาการศึกษาของกรมวิชาการ ที่มีส่วนช่วยให้การจัดทำหนังสือเล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะอำนวยประโยชน์แก่นักเรียนและผู้อ่านตามสมควร

(นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๔

สารบัญ

หน้า

ศรีสะเกษ เมืองดีศรีอีสานลุ่มน้ำมูล	๑
ขนาด ที่ตั้ง และอาณาเขต	๑
ลักษณะภูมิประเทศ	๒
ลักษณะภูมิอากาศ	๖
ลักษณะทางเศรษฐกิจ	๗
ทรัพยากรธรรมชาติ	๘
ศรีสะเกษ นครแห่งปรางค์ร้อยกู่	๑๕
สมัยก่อนอยุธยา	๑๕
สมัยอยุธยา	๑๖
สมัยธนบุรี	๑๘
สมัยรัตนโกสินทร์	๑๘
สมัยปัจจุบัน	๒๐
ศรีสะเกษ เมืองแห่งเผ่าชนหลากหลายวัฒนธรรม	๒๓
ส่วย	๒๓
เขมร	๒๘
เยอ	๓๔
ลาว	๓๙

อีตลีสบสอง คองลีสบสี่

วัฒนธรรมประเพณีมีมาแต่โบราณ

๔๙

อีตลีสบสอง

๔๙

คองลีสบสี่

๕๔

หัตถกรรมนำศิลป์

๕๗

ของพื้นบ้านจิว

๕๗

ของพื้นบ้านต่าง ๆ

๕๙

โบราณสถานมากมียี่ สถานที่สำคัญมากมาย

๖๒

โบราณสถาน

๖๒

โบราณวัตถุ

๖๖

สถานที่สำคัญ

๗๐

บุคคลสำคัญสร้างสรรค์สิ่งดีงาม

๗๓

พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (ตากะจะ)

๗๓

พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (เชียงขัน)

๗๔

พระยารัตนวงศา (ท้าวอุ่น)

๗๕

หลวงปู่มูม (พระครูปราสาธน์ขันธคุณ)

๗๕

หลวงปู่เครื่อง สุภัทโธ

๗๖

พระวิบูลธรรมวาที

๗๗

นายวีระพันธ์ สิมะวัฒนะ

๗๘

บรรณานุกรม

๘๐

ศรีสะเกษ

เมืองดีศรีอีสานลุ่มน้ำมูล

ขนาด ที่ตั้ง และอาณาเขต

จังหวัดศรีสะเกษตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่างละติจูดที่ ๑๔-๑๕ องศาเหนือ และลองจิจูดที่ ๑๐๔-๑๐๕ องศาตะวันออก อยู่เหนือระดับน้ำทะเล ประมาณ ๑๒๐ เมตร มีพื้นที่ทั้งหมด ๘,๘๓๙.๙๗๖ ตารางกิโลเมตร หรือ ๕,๕๒๔,๙๘๕ ไร่ มีความยาวของพื้นที่จากเหนือจรดใต้ประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร มีความกว้างวัดจากทิศตะวันตกไปจรดทิศตะวันออกประมาณ ๙๐ กิโลเมตร จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครเป็นระยะทางโดยทางรถไฟ ๕๑๕ กิโลเมตร ทางรถยนต์ ๖๐๐ กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่น ๆ มีดังนี้

- ทิศเหนือ เขตอำเภอราชโศกและอำเภอยางชุมน้อย ติดต่อกับจังหวัดยโสธรและจังหวัดร้อยเอ็ด
- ทิศใต้ เขตอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอบุณฑล และกิ่งอำเภอกุสุมาลย์ ติดต่อกับประเทศราชอาณาจักรกัมพูชาโดยมีเทือกเขาพนมดงรักเป็นแนวแบ่งเขตพรมแดน
- ทิศตะวันออก เขตอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอนิคมพัฒนา และอำเภอกันทรารมย์ ติดต่อกับจังหวัดอุบลราชธานี

- ทิศตะวันตก เขตอำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอเมืองบึงบูรพ์ อำเภอห้วยทับทัน กิ่งอำเภอเมืองจันทร์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภอ ขุขันธ์ และกิ่งอำเภอภูสิงห์ ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มทางตอนเหนือและตอนกลางของจังหวัด และเป็นที่ลาดชัน คลื่นลอนตื้นสลับลอนชัน มีแนวเทือกเขาทาง ตอนใต้ของจังหวัด โดยมีความสูงตั้งแต่กิ่งอำเภอภูสิงห์ อำเภอ ขุนหาญ จนถึงอำเภอกันทรลักษณ์ ซึ่งเป็นแนวเทือกเขาพนมดงรัก อันเป็นแนวแบ่งเขตแดนระหว่างจังหวัดศรีสะเกษกับประเทศ ราชอาณาจักรกัมพูชา โดยมีแนวเขตแดนติดต่อกันยาวประมาณ ๘๕ กิโลเมตร มีช่องทางติดต่อเข้าออก ๒๖ ช่องทาง แล้วค่อย ลาดต่ำลงไปทางทิศเหนือเป็นที่ราบลูกคลื่นและเป็นเขาเตี้ยๆ สลับกับที่ราบลุ่ม มีลำน้ำสายสั้นๆ ไหลผ่าน ความสูงของพื้นที่ จะลดลงเป็นลำดับจนกระทั่งบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล เขตทุ่งกุลาร้องไห้ ในเขตอำเภอราชีไศลและอำเภอยางชุมน้อย

จากสภาพภูมิประเทศดังกล่าวของจังหวัดศรีสะเกษ สามารถแบ่งออกเป็น ๓ เขต ดังนี้

๑. เขตเทือกเขา จังหวัดศรีสะเกษมีแนวเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นเทือกเขาที่กั้นพรมแดนระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยกับประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา โดยเริ่มจากช่องตะโก อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ผ่านจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และสิ้นสุดที่อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี แนวเทือกเขาดังกล่าวผ่านบริเวณตอนใต้ของกิ่งอำเภอภูสิงห์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอกันทรลักษ์ ของจังหวัดศรีสะเกษ

สภาพทั่วไปของเทือกเขาประกอบด้วยภูเขาหินทรายที่เกิดจากการแยกตัวของภูเขาที่มีหน้าผาสูงชัน ทางตอนใต้ติดกับประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา และลาดเทลงทางด้านเหนือ มีลักษณะเป็นภูเขาชันอิโด๋ ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของเทือกเขาหินทราย และมีลำน้ำสายเล็กๆ อันเป็นสาขาของแม่น้ำมูล จึงไหลไปทางเหนือลงสู่แม่น้ำมูล มียอดเขาที่สูงที่สุดคือยอดเขาพนมตาเมื่อน อยู่ในเขตอำเภอขุนหาญ ซึ่งมีความสูงประมาณ ๗๖๕ เมตร จากระดับน้ำทะเล ถือเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดของจังหวัดศรีสะเกษ

นอกจากเทือกเขาส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยเทือกเขาที่มีหินทรายแล้ว ในบางพื้นที่ยังปรากฏว่ามีภูเขาหินบะซอลต์ที่เกิดจากการแยกตัวของลาวาเป็นภูเขาไฟ ได้แก่ภูผ้ายายในเขตอำเภอขุนหาญ เช่นเดียวกับเขาสวายในจังหวัดสุรินทร์และเขากระโดงในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งลาวาดังกล่าวเมื่อกลายสภาพเป็นดินแล้วจะเป็นดินที่อุดมสมบูรณ์ เช่น บริเวณบ้านภูเงินและบริเวณใกล้เคียง

ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าภูดินแดง รวมทั้งพื้นที่อื่นๆ ในเขตอำเภอ
ขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ ซึ่งเป็นดินที่สลายตัวมาจากหินบะซอล
ที่เป็นซากลาวาของภูเขาไฟเก่า

ภูฝ้าย ตำบลพราณ อำเภอขุนหาญ

๒. เขตที่ราบลูกคลื่น

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยที่ราบสลับกับเนินที่เรียกว่าที่ราบลูกคลื่นหรือที่ลอนลาด มักพบอยู่ทั่วไปทั้งบริเวณ โดยเฉพาะบริเวณถัดจากเทือกเขาพนมดงรักลงมาทางด้านเหนือ จะพบพื้นที่ที่มีสภาพสูงๆ ต่ำๆ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยดินทราย ส่วนบริเวณที่ราบมักจะพบเป็นที่ราบแคบสลับกับเนิน ที่ราบเหล่านี้เกิดจากการกัดกร่อนของกระแสน้ำ และบางแห่งถูกทับถมโดยตะกอนที่น้ำพัดพามา ทำให้ดินดังกล่าวเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าว เพราะเป็นดินตะกอนและมีน้ำขังนาน ซึ่งบางครั้งอาจประสบปัญหาน้ำท่วม ถ้าไม่สามารัระบายน้ำได้ทัน แต่สภาพน้ำท่วมจะเกิดขึ้นชั่วคราว ประมาณ ๕-๗ วัน น้ำก็จะลดลงสู่ระดับปกติ ทั้งนี้เพราะสภาพทั่วไปของพื้นที่มีความต่างระดับกันมาก

๓. ที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล

แม่น้ำมูลไหลผ่านทางตอนเหนือของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นบริเวณที่ลุ่ม โดยเฉพาะทางบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ในฤดูฝนมักจะประสบปัญหาน้ำท่วม หน้าแล้งปริมาณน้ำในแม่น้ำมูลจะลดลง ประกอบกับสภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินทราย มีการระบายน้ำดี ทำให้ระดับน้ำลดต่ำลงอย่างรวดเร็วและแห้งไปในที่สุด จนทำให้ทุ่งกุลาร้องไห้ประสบปัญหาความแห้งแล้งเป็นเวลานานกว่าพื้นที่อื่นๆ บางพื้นที่ยังประสบปัญหาดินเค็ม ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อการเพาะปลูกและการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค

ที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษ มีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อนและหนาวจัดในฤดูหนาว ฤดูฝนมีฝนตกหนักในเดือนกันยายน โดยจะตกหนักในพื้นที่ตอนกลางและตอนล่างของจังหวัด ส่วนบริเวณอื่นมีปริมาณฝนตกน้อยและไม่สม่ำเสมอ ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยประมาณ ๑,๒๐๐-๑,๔๐๐ มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๖-๒๘ องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ประมาณ ๔๐ องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ ๑๐ องศาเซลเซียส

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

สมัยก่อนประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดศรีสะเกษ มีอาชีพหาของป่าและล่าสัตว์ แต่ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม มีรายได้ส่วนใหญ่จากผลผลิตทางการเกษตร พืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง พืชเศรษฐกิจรอง ได้แก่ หอมแดง กระเทียม ปอแก้ว ถั่วลิสง

การปลูกข้าวนิยมปลูกกันโดยทั่วไปทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียวในทุกอำเภอ แหล่งปลูกข้าวที่สำคัญได้แก่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล **การปลูกหอมแดงและกระเทียม**มีมากในเขตอำเภอยางชุมน้อย และบางส่วนของอำเภอราษีไศล อำเภอกันทรารมย์ กระเทียมมีมากในเขตอำเภอกันทรลักษณ์และอำเภอยางชุมน้อย

หอมแดงพืชเศรษฐกิจรองของศรีสะเกษ

ข้าวโพดปลูกมากในเขตอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ
อำเภอศรีรัตนะ และอำเภอขุขันธ์ มันสำปะหลังปลูกมากในเขต
อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และกิ่งอำเภอภูสิงห์ ส่วนผลไม้
อย่างมะม่วง ทุเรียน เงาะ และมะขามหวาน ปลูกในเขตอำเภอ
กันทรลักษ์และอำเภอขุนหาญ

ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

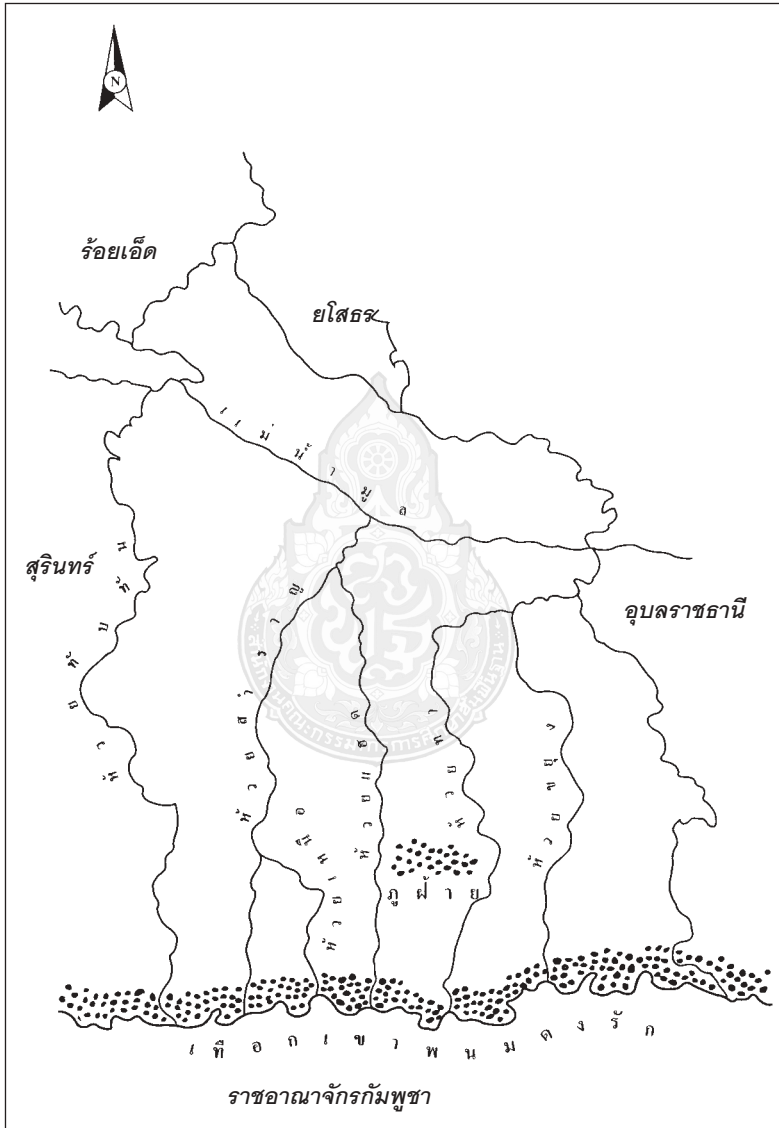
สภาพพื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่ของจังหวัดศรีสะเกษมีลักษณะ
เป็นป่าในที่ราบ ราษฎรที่ต้องการพื้นที่เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและเพื่อ
การเกษตรกรรมจึงเข้าไปหักร้างถางพง ทำให้ป่ามีสภาพเสื่อมโทรม
ขณะนี้ยังมีป่าที่สมบูรณ์เพียงบางพื้นที่เท่านั้น เช่น บริเวณเขต
ชายแดนติดต่อกับประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา

ป่าไม้ในบริเวณจังหวัดศรีสะเกษสามารถจำแนกได้เป็น
๓ ประเภท คือ

๑. **ป่าแดง** มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง ค่อนข้างเป็นทุ่งหญ้า
มีต้นไม้ขึ้นห่างๆ กัน พืชพรรณธรรมชาติ ได้แก่ หญ้าคา ไม้ไผ่ ไม้ยาง
ไม้ตะแบก ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้มะค่าแต่ ไม้ น้ำเกลี้ยง กระบก เป็นต้น

๒. **ป่าเบญจพรรณ** ได้แก่ ไม้ป่า ไม้รวก ตะเคียนหมู
ราชพฤกษ์ รกฟ้า เสลา ประดู่ ชิงชัน มะค่า ชะยูง มะเกลือ ตะแบกใหญ่

๓. **ป่าทุ่ง** เกิดจากการทำลายป่าจนกลายเป็นทุ่งหญ้า
ได้แก่ บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้และป่าทุ่งตามฝั่งแม่น้ำมูล

แผนที่แสดงแม่น้ำ แหล่งน้ำ ภูเขา ในจังหวัดศรีสะเกษ

ปัจจุบันจังหวัดศรีสะเกษมีพื้นที่ป่าไม้จำนวน ๑,๖๓๙,๑๑๒ ไร่ หรือประมาณ ๒,๖๒๒ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่จังหวัด มีพื้นที่ป่าไม้ที่ประกาศเป็นป่าสงวน ๒๕ แห่ง มีพื้นที่ ๑,๒๔๗,๓๑๒ ไร่ (ข้อมูลปี พ.ศ. ๒๕๓๕)

จังหวัดศรีสะเกษมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจำนวน ๒ แห่ง มีสัตว์ป่าที่สำคัญ ได้แก่ กวาง วัวแดง อีเก้ง หมูป่า ลิง ค่าง ชะนี และนกชนิดต่างๆ อีกมากมาย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดังกล่าวคือ

๑. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา อยู่ในท้องที่อำเภอขุขันธ์และอำเภอกันทรลักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ ไร่

๒. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าพนมดงรัก อยู่ในท้องที่อำเภอกันทรลักษ์และอำเภอกันทรลักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๙๕,๕๐๐ ไร่

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญที่ชาวศรีสะเกษใช้ในการดำรงชีวิตและการเกษตรกรรม ประกอบด้วยแม่น้ำและลำน้ำสายสำคัญ ดังนี้

๑. แม่น้ำมูล ไหลจากจังหวัดนครราชสีมาเข้าสู่จังหวัดศรีสะเกษบริเวณอำเภอราชไศล ผ่านอำเภอยางชุมน้อย อำเภอเมือง อำเภอกันทรารมย์ แล้วไหลไปบรรจบแม่น้ำชีและแม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานี

๒. ห้วยทับทัน ไหลจากอำเภอบัวเซด จังหวัดสุรินทร์ เป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ ในเขตอำเภอห้วยทับทัน กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ อำเภอเบ็ญจมพรพ์ ไหลไปบรรจบแม่น้ำมูลบริเวณอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

๓. ห้วยสำราญ ไหลจากกิ่งอำเภอภูสิงห์ อำเภออุษันธุ์ อำเภอปรางค์กู่ ผ่านอำเภอเมือง แล้วไหลลงสู่แม่น้ำมูล

๔. ห้วยชะยุ้ง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาพนมดงรัก ไหลผ่าน อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอโนนคูณ อำเภอกันทรารมย์ แล้วไหลลงสู่แม่น้ำมูล

๕. ห้วยทา ไหลผ่านอำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ อำเภอน้ำเกลี้ยง และอำเภอกันทรารมย์ แล้วไหลลงสู่ห้วยชะยุ้ง

๖. ห้วยเหนือ ไหลผ่านอำเภออุษันธุ์ แล้วไหลลงสู่ห้วยสำราญ

๗. ห้วยแฮด ไหลผ่านอำเภอไพรบึง อำเภอเมืองศรีสะเกษ แล้วไหลลงสู่ห้วยสำราญ

๘. ลำเสียวใหญ่ ไหลผ่านจากจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด แล้วไหลผ่านอำเภอราชไศลลงสู่แม่น้ำมูล

แร่ธาตุ

ทรัพยากรแร่ธาตุในจังหวัดศรีสะเกษมีไม่มากนัก แต่สำรวจพบที่สำคัญคือ

๑. แร่เงิน บริเวณที่พบได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์

๒. แร่รัตนชาติ (พลอย) ได้แก่ พลอยสกุลโครันดัม เป็นพลอยสีน้ำเงินและพลอยสีเขียว นอกจากนี้ยังพบแร่ที่เกิดร่วมคือ โกลเมน นิลตะโก และเพทาย บริเวณที่พบ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ บริเวณบ้านดำน บ้านโนนยาง บ้านโคกสะอาด และบ้านตาโกย

ดิน

สภาพดินในจังหวัดศรีสะเกษร้อยละ ๖๐ เป็นดินร่วนปนทราย มีการระบายน้ำดี แต่ความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ ดินลักษณะดังกล่าวนี้พบในบริเวณอำเภอกันทรารมย์ อำเภอเมือง อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอขุขันธ์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภอวังหิน และกิ่งอำเภอเมืองจันทร์

ส่วนพื้นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางและอุดมสมบูรณ์สูงมีเพียงร้อยละ ๔๕ ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นดินในเขตที่ราบลุ่มลำห้วยและแม่น้ำ เช่น ที่ราบห้วยสำราญตอนบน ทางทิศเหนือของอำเภอปรางค์กู่ ที่ราบห้วยแฮด อำเภอไพรบึงและอำเภอราษีไศล อีกส่วนหนึ่งเป็นเขตปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ถั่วลิสง มันสำปะหลัง ในเขตภูเขาแถบอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ และบางส่วนของอำเภอน้ำเกลี้ยง ซึ่งบริเวณดังกล่าวนี้ดินมีสีแดง อันเกิดจากการระเบิดของภูเขาไฟ (ภูเขาไฟ) เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ชาวบ้านโดยทั่วไปเรียกว่า **ภูดินแดง**

ส่วนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ ๓๕.๕ เป็นที่ดินบุกเบิกใหม่ ในเขตอำเภอกันทรลักษ์ กิ่งอำเภอภูสิงห์ อำเภอน้ำเกลี้ยง และ อำเภอขุนหาญ

หิน

พบมากในเขตอำเภอกันทรลักษ์ ที่ภูฝ้ายและภูดินแดงเป็น หินภูเขาหรือเรียกว่าหินบะซอล ใช้ประโยชน์ในการก่อสร้าง ส่วนที่เหลือเป็นหินสีแดง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหินลูกรัง พบในบริเวณ ทั่วๆ ไป ใช้ประโยชน์ในการก่อสร้างถนนหนทาง

ภูเขา

ภูเขาครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ ๑๕ ของพื้นที่ทั้ง จังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ทางตอนใต้ของจังหวัด เป็นภูเขาที่ติดต่อกับ เทือกเขาพนมดงรัก ที่สำคัญได้แก่ ภูเงิน ภูดินแดง ภูฝ้าย ในเขต อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และกิ่งอำเภอภูสิงห์

แม่น้ำมูล เส้นเลือดสำคัญของศรีสะเกษ

ศรีสะเกษ นครแห่งปรางค์ร้อยกู่

สมัยก่อนอยุธยา

ประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษสมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา ไม่มีหลักฐานที่แน่นอน จากการขุดค้นวัตถุโบราณตามสถานที่ต่างๆ พบเครื่องมือเครื่องใช้ยุคหลังบ้านเชียง จากการตรวจสอบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สันนิษฐานว่าบริเวณนี้เป็นที่อาศัยของกลุ่มชนพื้นเมือง ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรพูนัน

ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๑๑๑๐ อาณาจักรพูนันเสื่อมอำนาจลง ขอมซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ทางใต้ได้ขยายอำนาจเข้ามาแทนที่โดยตั้งอาณาจักรเจนละขึ้น และได้ตั้งอาณาจักรขึ้น ๓ แห่ง ซึ่งถือเป็นเมืองขึ้นของขอมในฐานะประเทศราช คือ อาณาจักรละโว้หรือลพบุรี อาณาจักรพิมาย และอาณาจักรโคตรบูรณะ (สกลนคร)

ขอมรับความเชื่อในด้านศาสนาและพิธีกรรมมาจากอินเดีย ซึ่งศรัทธาในศาสนาพราหมณ์ มีเทพเจ้าสูงสุด คือ พระพรหม พระศิวะ พระนารายณ์ เป็นต้น จึงได้สร้างสิ่งปลูกสร้างประเภทปราสาทหินไว้ตามสถานที่ต่างๆ ที่ตนมีอำนาจ ปัจจุบันนี้มีโบราณสถานสมัยขอมในจังหวัดศรีสะเกษมากมาย เช่น ปราสาทหินสระกำแพงใหญ่ ปราสาทหินสระกำแพงน้อย ปราสาทลุมพุก ปรางค์กู่ ประสาทเยอ ปราสาทโดนตวล เป็นต้น ชาวศรีสะเกษ

เรียกปราสาทขอมว่า “ภู” ขอมสร้างขึ้นเพื่อประกอบศาสนพิธี เป็นที่พักระหว่างเดินทาง และเป็นโรงพยาบาล

ต่อมาขอมเสื่อมอำนาจลงเนื่องจากมีการก่อการกบฏ เพราะราษฎรอดอยากและเดือดร้อนจากการถูกเกณฑ์แรงงานไปทำงานหนักในการสร้างโบราณสถานโดยไม่ได้ประกอบอาชีพ ยุทธยาจึงเริ่มมีอำนาจเข้ามาปกครองดินแดนเหล่านี้แทน แต่ทาง ยุทธยาให้ความสนใจบริเวณนี้น้อย เพราะต้องทำสงครามกับพม่า

ชนพื้นเมืองในบริเวณนี้มีการติดต่อกับไทยล้านนา ไทย ล้านช้าง และติดต่อค้าขายทางทะเลเป็นส่วนใหญ่ ชาวพื้นเมือง ในท้องถิ่นจึงดำรงชีวิตอย่างสงบ โดยทำการเพาะปลูก หาของป่า ยังชีพเรื่อยมา

สมัยอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี อาณาจักรอยุธยามี อาณาเขตกว้างขวาง ครอบคลุมถึงลาวและกัมพูชาในฐานะ ประเทศราช อาณาจักรลาวมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่นคร เวียงจันทน์ ประมาณ พ.ศ. ๒๒๕๑ ราชสำนักนครเวียงจันทน์มี การแย่งชิงอำนาจกัน ชาวลาวกลุ่มหนึ่งนำโดยพระภิกษุซึ่งชาวลาว เคารพนับถือมาก คือ**พระครูโพนสะเม็ก** ได้อพยพหนีลงมาทางใต้ และเข้ายึดครองนครจำปาศักดิ์ ซึ่งขณะนั้นมีผู้หญิงเป็นเจ้าของ ชาวลาวจากนครเวียงจันทน์ได้แยกย้ายกันตั้งถิ่นฐานตามบริเวณ สองฝั่งแม่น้ำโขง ทางฝั่งซ้ายได้แก่ เมืองอัตปือ แสนแป ซึ่งมี

ชาวพื้นเมืองเป็นชาวส่วย (กวยหรือกูย) ผู้รักความสงบและมีความเจริญน้อยกว่าพวกลาว

ชาวส่วยส่วนใหญ่ต้องอพยพข้ามแม่น้ำโขงมายังบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก ได้แก่ บริเวณจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ชาวส่วยส่วนน้อยอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี มหาสารคาม และนครราชสีมา สาเหตุที่ชาวส่วยอพยพข้ามจังหวัดอุบลราชธานีมาเนื่องจากพวกลาวเข้ายึดครองจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งนำโดยพระวอพระตา ชาวส่วยกลุ่มนี้ได้ปะปนอยู่กับชาวเขมรป่าดงที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อน และกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชาวศรีสะเกษปัจจุบัน ชาวส่วยมีความรู้ความชำนาญในการจับช้างป่านำมาใช้งาน

พ.ศ. ๒๓๐๒ ตรงกับรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) พระยาช้างเผือกได้แตกหนีออกจากโรงช้างต้นมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ทหารคู่พระทัยสองพี่น้องรวมกับไพร่พลจำนวน ๓๐ คน ออกติดตามและสามารถจับพระยาช้างเผือกได้ด้วยความช่วยเหลือของหัวหน้าส่วยกลุ่มต่างๆ แล้วได้นำส่งกรุงศรีอยุธยาด้วยความดีความชอบในครั้งนี้พระเจ้าเอกทัศจึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งตากะจะ หัวหน้าชาวส่วยแห่งหมู่บ้านดงลำดวน เป็นหลวงแก้วสุวรรณ และแต่งตั้งเชียงขันเป็นหลวงปราบ

ในปี พ.ศ. ๒๓๐๒ นี้เอง ได้มีพระราชโองการยกบ้านดงลำดวนซึ่งเดิมเรียกว่า “เมืองศรีนครลำดวน” ขึ้นเป็น “เมืองขุขันธ์” ให้พระไกรภักดีศรีนครลำดวน (ตากะจะ) เป็นเจ้าเมืองปกครอง

สมัยธนบุรี

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงกู้เอกราชและตั้งกรุงธนบุรีขึ้นเป็นราชธานี เมืองชุมชนก็ขึ้นตรงต่อกรุงธนบุรี

พ.ศ. ๒๓๒๔ เมืองเขมรเกิดจลาจล สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์นาทได้รับพระราชโองการให้เป็นแม่ทัพปราบจลาจลครั้งนี้ โดยเกณฑ์กำลังจากเมืองชุมชน สุรินทร์ และสังขะ สมทบกับกองทัพหลวงไปปราบปรามจลาจล และได้นำชาวเขมรจำนวนมากมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ แต่กรุงธนบุรีเกิดจลาจลก่อน กองทัพไทยจึงยกทัพกลับธนบุรี และสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๕

พ.ศ. ๒๓๒๕ เจ้าเมืองชุมชนได้บรรดาศักดิ์ใหม่ เป็นพระยาชุมชนภักดี ต่อมาเมืองชุมชนที่บ้านดงลำดวนกันดารน้ำ พระยาชุมชนภักดีจึงอพยพผู้คนมาอยู่ริมหนองแตระ ตำบลห้วยเหนือ ซึ่งเป็นที่ตั้งอำเภอชุมชนในปัจจุบัน

สมัยรัตนโกสินทร์

พ.ศ. ๒๓๒๕ พระยาชุมชนภักดีได้มีใบบอกกราบบังคมทูล แต่งตั้งทำวบุญจันทร์บุตรเลี้ยงเป็นพระไกรภักดีศรีนครลำดวน ผู้ช่วยเจ้าเมือง ภายหลังพระไกรภักดีฯ ได้แจ้งมายังกรุงเทพฯ ว่าพระยาชุมชนภักดีเป็นกบฏ คบคิดกับพวกญวน รัชกาลที่ ๑ จึงโปรดเกล้าฯ เรียกตัวพระยาชุมชนภักดีไปลงโทษและจำคุกที่

กรุงเทพฯ แล้วโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระไกรภักดีฯ เป็นพระยา-
ไกรภักดีศรีนครลำดวนเจ้าเมืองขุขันธ์แทน

ในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ นี้เองพระภักดีภูธรสงคราม (อุ้น) ปลัด
เมืองขุขันธ์กราบบังคมทูลขอแยกเมืองออกจากเมืองขุขันธ์ ไปตั้งที่
บ้านโนนสามขาสระกำแพงใหญ่ (ปัจจุบันคืออำเภอกุทุมพรพิสัย)
รัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านโนนสามขาขึ้นเป็นเมือง
ศรีสะเกษ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๓๒๘ ได้ย้ายเมืองศรีสะเกษจากบ้าน
โนนสามขา มาตั้งอยู่ริมบริเวณห้วยสำราญ ณ บ้านพันทาเจียงอี
อยู่ในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษปัจจุบันนี้

พ.ศ. ๒๓๕๐ เมืองศรีสะเกษขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ มีอำนาจ
ในการชำระคดีได้เอง

พ.ศ. ๒๓๖๙ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๓ เจ้าอนุวงศ์เจ้าเมืองเวียงจันทน์แต่งตั้งให้เจ้าอุปราช
(สีถาน) กับเจ้าราชวงศ์เมืองเวียงจันทน์คุมกองทัพมาตีเมือง
นครราชสีมา ฝายนครจำปาศักดิ์ (จำไย) ได้เกณฑ์กำลังพลมาตี
เมืองขุขันธ์ จับพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (บุญจันทร์) ฆ่าเสีย
จากนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าเมืองและนามเจ้าเมืองหลายครั้ง

พ.ศ. ๒๔๓๓ มีตราสารโปรดเกล้าฯ ให้เมืองศรีสะเกษ
ไปอยู่ในบังคับบัญชาของข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี

เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๔ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ-
กรมหลวงพิชิตปรีชากร ข้าหลวงใหญ่ ได้โปรดเกล้าฯ ให้หลวงจำนง-
ยุทธกิจ (อิม) กับขุนไผทพิทักษ์ (เกลื่อน) เป็นข้าหลวงเมืองศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๔๓๕ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิรูปการปกครองเมืองขุขันธ์อยู่ในหัวเมืองลาวกาวฝ่ายตะวันออก เมืองศรีสะเกษอยู่ในหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อมาเปลี่ยนแปลงมณฑลลาวกาว มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นมณฑลอีสาน และมณฑลอุบลราชธานีตามลำดับ

พ.ศ. ๒๔๕๕ เปลี่ยนชื่อมณฑลอีสานเป็นมณฑลอุบล เมืองขุขันธ์ขึ้นอยู่กับมณฑลอุบล ยุบเมืองศรีสะเกษรวมกับเมืองขุขันธ์แล้วขึ้นอยู่กับมณฑลอุบล

พ.ศ. ๒๔๕๙ กระทรวงมหาดไทยประกาศให้เปลี่ยนชื่อเมืองทุกเมืองเป็นจังหวัด เมืองขุขันธ์จึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดขุขันธ์ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๙

พ.ศ. ๒๔๘๑ มีพระราชกฤษฎีกาให้เปลี่ยนชื่อจังหวัดขุขันธ์เป็นจังหวัดศรีสะเกษ

สมัยปัจจุบัน

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้น ปรากฏตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารแห่งอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ จัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัดและอำเภอ จังหวัดมีฐานะเป็นหน่วยบริหารราชการแผ่นดิน มีข้าหลวงประจำจังหวัดและกรมการจังหวัดเป็นผู้บริหาร ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากจะแบ่งการปกครองออกเป็น

มณฑลแล้ว ยังแบ่งออกเป็นจังหวัดและอำเภออีกด้วย เมื่อมีประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแห่งอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงได้ยกเลิกมณฑล

ต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินตามนัยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นจังหวัดและอำเภอ

จังหวัดนั้นให้รวมท้องที่หลาย ๆ อำเภอขึ้นเป็นจังหวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคล การตั้ง ยุบ และเปลี่ยนแปลงของจังหวัด ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ และให้มีคณะกรรมการจังหวัดเป็นที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัด ในการบริหารราชการแผ่นดินในจังหวัดนั้น

การจัดการปกครองจังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบัน แบ่งเขตการปกครองเป็น ๑๖ อำเภอ ๕ กิ่งอำเภอ ได้แก่

อำเภอเมืองศรีสะเกษ

อำเภอกันทรารมย์

อำเภอกันทรลักษณ์

อำเภอขุขันธ์

อำเภอรามัน

อำเภออุทุมพรพิสัย

อำเภอขุนหาญ

อำเภอปรางค์กู่

อำเภอไพรบึง

อำเภอยางชุมน้อย

อำเภอห้วยทับทัน

อำเภอโนนคูณ

อำเภอศรีรัตนะ

อำเภอน้ำเกลี้ยง

อำเภอวังหิน

อำเภอบึงนาราง

กิ่งอำเภอภูสิงห์

กิ่งอำเภอเมืองจันทร์

กิ่งอำเภอเบญจลักษ์

กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ

กิ่งอำเภอพยุห์

ศรีสะเกษ

เมืองแห่งเฝ้าชนหลากล้วนวัฒนธรรม

ส่วย

ส่วย เดิมคนทั่วไปจะเรียกว่า “กวย” “กฺย” หรือ “ข้า” หลักฐานจากกฎหมายอยุธยาฉบับ พ.ศ. ๑๙๗๔ ได้ระบุว่า พ่อค้าจากดินแดนใกล้เคียงที่เดินทางเข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ อินเดีย มาเลย์ ชานู (ไทยใหญ่) แกว กวย และอื่นๆ หลักฐานนี้เป็นหลักฐานขั้นต้นชิ้นแรกที่กล่าวถึงชาวกวย ชาวกวยเรียกตนเองว่า กวย หรือกฺย หรือกฺย ตามภาษาพูดของตน และจากหลักฐานในพงศาวดารเมืองละแวกได้กล่าวถึงกษัตริย์ของเขมรในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ว่า ได้ทรงขอให้เจ้ากวยแห่งตะบองชะมุมนามีเมืองสำคัญทางตอนใต้ของเมืองจำปาศักดิ์ส่งทหารไปช่วยปราบกบฏ เมื่อกองทัพของพระเจ้าธรรมราชแห่งนครธมและเจ้ากวยแห่งตะบองชะมุมนได้ปราบกบฏสำเร็จ ประมุขทั้งสองฝ่ายก็ได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ จึงกล่าวได้ว่าชนชาวกวยเคยมีการปกครองเป็นอิสระ เคยส่งทูตมาค้าขายกับราชสำนักอยุธยาช่วยกษัตริย์เขมรในการปราบกบฏ และอยู่ภายใต้การปกครองของเขมรเรื่อยมา

ชาวกวยได้มีการอพยพไปในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ดินแดนตอนเหนือของเขมรและตอนใต้ของลาวอยู่เสมอ เดิมถิ่นฐานของ

ชาวกวยตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเมืองกำปงธมในเขมร ต่อมาได้เกิดแผ่นดินไหว ทำให้ชนชาวกวยอพยพขึ้นเหนือเข้าสู่เขตลาวแถบแคว้นจำปาศักดิ์ แต่ต้องประสบภavnน้ำท่วมอยู่แทบทุกปี เหตุผลอีกประการหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เมื่อเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรได้สถาปนาอาณาจักรจำปาศักดิ์ขึ้น (แคว้นจำปาศักดิ์) ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ชาวกวยที่อยู่ในเขตนครจำปาศักดิ์จึงได้อพยพหนีภัยทางการเมือง ข้ามแม่น้ำโขงเข้าสู่ภาคอีสานทางแก่งสะพือ ซึ่งเดิมเรียกตามภาษากวยว่า **แก่งกระชัยผิด** (แก่งงูใหญ่) ในเขตอำเภอโขงเจียม (โขงเจียม-ผ่องช้าง) แล้วแยกกันไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านนาบอนจ่อ (บ้านนาลูกหมา) ซึ่งปัจจุบันนี้คืออำเภวารินชำราบ บ้านเจียงอี (บ้านช้างปวยหรือช้างเจ็บ) ในเขตอำเภอเมืองศรีสะเกษในปัจจุบัน

เกี่ยวกับชุมชนหรือหมู่บ้านชาวกวยที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตอีสานใต้ พอสรุปได้ว่าในสมัยสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) พระยาช้างเผือกแตกออกจากโรงช้างหนีเข้าป่ามาทางเขตเมืองพิมายด้านตะวันออก พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้โปรดเกล้าฯ ให้ทหารออกติดตาม จนถึงเขตชุมชนชาวกวยที่บ้านหนองกุดหวาย บ้านเมืองที บ้านโคกัจจะปะนึ่ง และบ้านดงลำดวน หัวหน้าหมู่บ้านเหล่านี้ คือ เชียงสี เชียงปุม เชียงมะ ตากะจะ และเชียงขัน ตามลำดับ เป็นญาติพี่น้องกันและไปมาหาสู่กันอยู่เสมอแม้จะอยู่ห่างไกลกัน ชาวกวยมีความชำนาญในการเดินป่าและล่าสัตว์ดังเช่นการคล้องช้างซึ่งได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

หัวหน้าน้ำหมู่บ้านและทหารจึงได้ออกติดตามพระยาช้างเผือกได้ในเขตเมืองนครจำปาศักดิ์ด้านตะวันตก ต่อมาหัวหน้าน้ำหมู่บ้านดังกล่าวได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “หลวง” และได้เลื่อนเป็น “พระ” พร้อมทั้งยกบ้านขึ้นเป็น “เมือง”

บ้านหนองกุดหวายเป็นเมืองรัตนบุรี ให้หลวงศรีนครเตาเป็นพระศรีนครเตา บ้านคูปะทายเป็นเมืองสุรินทร์ ให้หลวง-สุรินทร์ภักดีเป็นพระสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง บ้านโคกอ้อจ๊ะปะนึ่งเป็นเมืองสังฆะ ให้หลวงเพชรเป็นพระสังฆะบุรี บ้านดงลำดวนเป็นเมืองขุขันธ์ ให้หลวงแก้วสุวรรณเป็นพระไกรภักดีศรีนครลำดวน

เมืองขุขันธ์อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของเมืองพิมายและเมืองนครราชสีมาในเวลาต่อมา พระไกรภักดีนครลำดวนซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านดงลำดวน เล็งเห็นว่าชัยภูมิไม่เหมาะสมเพราะกันดารน้ำ จึงได้อพยพไปบ้านแตระ (บริเวณอำเภอูขุขันธ์ปัจจุบัน) เพราะมีน้ำอุดมสมบูรณ์ดี ชุมชนในเขตหัวเมืองเขมรป่าดงได้รักษาวัฒนธรรมของตนเอง มีการไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ เมื่อชาวเขมรและชาวลาวได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตนี้ วัฒนธรรมเขมรและลาวจึงค่อยๆ มีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมชาวกวยในเขตจังหวัดศรีสะเกษ

ปัจจุบันนี้พวกส่วยกระจายอยู่ตามพื้นที่อำเภอต่างๆ ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอวังหิน อำเภอกันทรารมย์ อำเภอศรีรัตนะ อำเภอไพรบึง อำเภอขุขันธ์ อำเภอปรางค์กู๋ อำเภอห้วยทับทัน เป็นต้น

การแต่งกาย

ผู้ชายจะแต่งกายด้วยเสื้อคอกลมผ่าหน้า นุ่งโสร่งสีสันทันต่าง ๆ หรือกางเกงขาก๊วยสั้น ผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงมีเชิงหรือไม่มี กระดุมทำด้วยเงิน เสื้อแขนกระบอก สีสันทันต่าง ๆ ผ้าเปี่ยงเป็นผ้าขาวม้าหรือผ้าลายลูกแก้วสีครีมดำ

ศิลปวัฒนธรรม

ชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวส่วย ในปัจจุบันมีลักษณะใกล้เคียงกับชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมชาวไทยอีสานและชาวเขมร อาจแตกต่างจากชาวไทยอีสานบ้าง แต่ไม่เด่นชัดมากนัก ที่เด่นชัดคือมีภาษาพูดและการนับเลขเป็นของตัวเอง แต่ไม่มีอักษรและตัวเลขของตนเอง นอกจากนี้ยังมีประเพณียะจ๊ะ (บางหมู่บ้านเรียกว่าผีฟ้าผีแถน)

การแต่งกายของชาวส่วยชาย-หญิง

ลักษณะบ้านเรือนของชาวส่วย

เขมร

อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของเขมร ได้ขยายเข้าสู่ดินแดนจังหวัดศรีสะเกษในสมัยเขมรพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘) การขยายอิทธิพลทางการเมืองของเขมรในสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๙๓) พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๑) เป็นสมัยที่ชาวเขมรได้เข้ามาอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ เพราะกษัตริย์เขมรได้เกณฑ์ชาวเขมรจากประเทศเขมรและชาวทวายในเขตอีสานใต้ ให้เป็นผู้สร้างปราสาทและสร้างเมืองในเขตอีสาน นอกจากนี้ประชาชนยังถูกบังคับให้สร้างถนนหนทางจากนครธมไปยังเมืองและประเทศต่าง ๆ ในเขตอีสานใต้ด้วย

ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ได้มีการสร้างปราสาทจำนวนมาก ชาวเขมรที่ถูกเกณฑ์แรงงานจึงได้ตั้งหลักแหล่งอยู่รอบ ๆ ปราสาทและสร้างเมืองขึ้น เช่น เมืองตำ (จังหวัดบุรีรัมย์) และบริเวณอื่น ๆ ทำให้วัฒนธรรมเขมรเข้าสู่อีสานใต้

วัฒนธรรมเขมรได้เข้ามามีอิทธิพลในหมู่ชาวทวายในเขตจังหวัดศรีสะเกษ โดยเริ่มจากการที่เมืองกำปงสวายหนีภัยการเมืองเข้ามาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓ บุตรีของออกญาเดโชได้แต่งงานกับชาวเมืองสังขะ ต่อมาเจ้าเมืองสังขะได้ส่งคนเข้ามาปกครองเมืองขุขันธ์ เนื่องจากขณะนั้นเมืองขุขันธ์ไม่มีเจ้าเมือง จึงทำให้วัฒนธรรมเขมรเข้ามามีอิทธิพลทางตอนใต้ของจังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบัน และผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมของชาวทวายในบริเวณแถบนี้ มีการนำ

วัฒนธรรมเข้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านภาษาและขนบธรรมเนียมต่างๆ เรียกชาวขวที่ยกลายเป็นเขมรว่า “**เขมร่วย**” และเรียกกลุ่มชาวขวที่อยู่ใกล้กับลาวที่ยอมรับวัฒนธรรมลาวว่า “**ลาว่วย**”

สรุปได้ว่า เขมรได้ขยายอิทธิพลเข้ามาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ในพงศาวดารฉบับราชหัตถเลขากล่าวว่ เมืองเขมรขยายอิทธิพล ได้ยึดเมืองละโว้ เมืองพิมาย เมืองสุรินทร์ และเมืองขุขันธ์ เป็นเมืองลูกหลวง ปัจจุบันชาวเขมรอาศัยอยู่ในท้องถิ่นอำเภอต่างๆ ได้แก่ อำเภอขุขันธ์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภอห้วยทับทัน อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอนาเยีย อำเภอสว่างแดนดิน กิ่งอำเภอสว่างแดนดิน เป็นต้น

การแต่งกาย

ลักษณะการแต่งกายของคนพื้นเมืองเขมร ชายแต่งกายด้วยเสื้อคอกลมผ่าหน้า นุ่งโสร่งสีสันต่างๆ ผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ ผ้าขาวม้าที่ใช้ลายขาวดำเล็กกว่าที่คนพื้นเมืองลาวใช้ ส่วนผู้หญิงจะแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าถุงลายตั้ง มีเชิงตามขวางสองชั้น ชั้นบนกว้าง ชั้นล่างแคบ ระหว่างรอยต่อคาดด้วยสีแดง เสื้อดำ ย้อมด้วยมะเกลือ แขนกระบอกรัดรูป ตามรอยตะเข็บถักด้วยสีต่างๆ ชายเสื้อผ่าทั้งสองด้าน ยาวประมาณ ๖ นิ้ว กระดุมทำด้วยเงิน ผ้าคล้องไหล่มีสีสันต่างๆ ผ้าคล้องคอนิยมหย่อนชายผ้าขาวมาข้างหน้า

การแต่งกายของชาวเขมรชาย-หญิง

ศิลปวัฒนธรรม

- **กันตรึม** เป็นวงดนตรีพื้นเมืองที่นำทำนองจังหวะ ตีโทนโจ๊ะคะครึม ครึม มาเป็นชื่อวงดนตรี เรียกว่า “กันตรึม” ซึ่งหมายถึงโทนนั่นเอง ทำนองเพลงของวงกันตรึมเป็นแม่บทของ เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองอื่นๆ ของชาวเขมร

กันตรึมนิยมเล่นในงานมงคลต่างๆ เช่น งานแต่งงาน โกนจุก บวชนาค ตลอดจนงานเทศกาลต่างๆ ในสมัยโบราณนั้น งานแต่งงานจะต้องมีวงกันตรึมเล่นกล่อมหอนจนถึงเป็นประเพณี

เครื่องกันตรึม มี โทน ๑ คู่ ปี่อ้อ ๑ เล้า ปี่ใน ๑ เล้า ฉิ่ง ๑ คู่ กรับ ๑ คู่ และฉาบ ๑ คู่

ผู้เล่นโดยทั่วไปมี ๔ คน จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นชาย ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ร้องและรำไปตามจังหวะเพลง

การแต่งกายตามสบาย หากจะแต่งตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นก็ได้ เช่น ผู้ชายใส่เสื้อคอกลม นุ่งผ้าโจงกระเบน ผ้าขาวม้า คาดเอว ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น ใส่เสื้อรัดรูปแขนกระบอก

- **ต๋มโอง** เป็นดนตรีพื้นเมืองที่ใช้บรรเลงในงานศพ โดยเฉพาะ เครื่องดนตรีมีฆ้องหุ่ย ๑ ใบเป็นเครื่องดนตรีนำ ชาวเขมรถือว่าเสียงฆ้องหุ่ยเป็นเสียงแห่งความเศร้าโศก เป็นอัมภมฺพคฺล ในเรื่องของการตายนั่นจะต้องใช้เสียงฆ้องตีเพื่อบอกให้เพื่อนบ้านรู้ และถือว่าเสียงอันเยือกเย็นของฆ้องหุ่ยนั้นอาจจะช่วยนำดวงวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปสู่สวรรค์ได้ การตีฆ้องหุ่ยจะตีเป็นระยะเวลานาน นอกจากนี้จะมีกลองเพลขนาดใหญ่ ๑ ใบ ปีฉไน ๑ เล้า ถ้าหาปีฉไนไม่ได้ก็จะใช้ปี่อ้อแทน แล้วยังมีฆ้องวงอีก ๑ วง ต๋มโองนี้มีการขับร้องเช่นเดียวกับเพลงกันตรึม

ผู้เล่นปกติมี ๔ คน คือ คนตีฆ้องหุ่ยและกลองเพล ๑ คน คนเป่าปี่ ๑ คน คนตีฆ้องวง ๑ คน คนร้อง ๑ คน การแต่งกายตามสบาย ตามธรรมเนียมนิยมไปงานศพของเขมร

- **เจรียง ชันตุจ** แปลว่าร้องตกเบ็ด เป็นการร้องเล่นในงานเทศกาลต่าง ๆ หรืองานบวชนาค ซึ่งส่วนมากจะจัดในงานวัด หมู่ ๆ ที่มาร่วมงานจะรวมกันเป็นกลุ่มและหาคันเบ็ดมา ๑ คัน เหยื่อใช้ขนมข้าวต้มมัด ผลไม้ ผูกเป็นพวง

วิธีการตกเบ็ดนั้น ที่ไหนมีกลุ่มหญิงสาวนั่งรวมกันอยู่ กลุ่มหนึ่งๆ ก็จะไปทักท้วงร้องรำทำเพลง ผู้ถือคันเบ็ดเป็นผู้ร้องเพลงเอง ถ้าชอบหญิงสาวคนไหนเหยื่อก็จะหย่อนเบ็ดให้เหยื่อไปลอยอยู่หน้าสาวคนนั้น หากสาวรีบรับเหยื่อไปก็แสดงว่ารับรัก หลังจากเสร็จงานแล้วฝ่ายหนุ่มก็จะส่งผู้ใหญ่ไปสว่ขอตามประเพณีต่อไป

- **เรียมตรต** แปลว่ารำตรุษ ใช้เล่นกันในวันสงกรานต์ เครื่องดนตรีมีโหม ๑ คู่เป็นหลัก นอกจากนี้ก็มีกันแซร์ ซึ่งได้แก่เครื่องดนตรีให้จังหวะ และมีซอ ๑ คัน ขลุ่ย ๑ เล่า กรับ ๑ คู่ และ ฉิ่ง ๑ คู่

ผู้เล่นไม่มีกำหนดว่าจะเป็นชายหรือหญิง ส่วนการแต่งกายนั้นตามสบาย จะแต่งให้สวยงามหรือดลกก็ได้ ในวงรำนั้นมีหัวหน้ากลอนเป็นผู้ร้องนำ จะจำบทเก่าๆ หรือแต่งขึ้นเองก็ได้ เนื้อร้องส่วนใหญ่เป็นบทอวยพรเจ้าของบ้านในวันขึ้นปีใหม่ของไทย ต่อจากนั้นจะเป็นบทยกย่องชมเชยเจ้าบ้านหรือบทเกี่ยวพาราณี

ผู้ที่มีหน้าที่สำคัญในคณะรำตรุษคือหัวหน้าตรุษ ซึ่งเป็นผู้ได้รับความนับถือจากคนในหมู่บ้าน จะเป็นผู้พาคณะรำตรุษไปตามบ้านเรือนในหมู่บ้าน เมื่อไปถึงบ้านใด ถ้าได้รับเชิญขึ้นบ้านเจ้าของบ้านจะต้อนรับตามธรรมเนียม ในโอกาสนี้หัวหน้าตรุษก็จะขอให้เจ้าของบ้านช่วยบริจาคเงิน สิ่งของ นำไปบำรุงวัดหรือสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน

รำตรุษนั้นจะรำอยู่ที่ลานบ้านจนกว่าหัวหน้าตรุษจะลา
เจ้าของบ้านเดินทางไปบ้านอื่นต่อไป เมื่อรำจบไปทั่วหมู่บ้านหรือ
กำหนดไว้แล้วว่าอาจจะจะเป็นหนึ่งวันหรือหลายวันก็ได้ หัวหน้าตรุษ
ก็จะนำสิ่งของและเงินทองที่ชาวบ้านบริจาค ไปให้ผู้หลักผู้ใหญ่
หรือถวายเจ้าอาวาส เพื่อนำไปบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่อไป

- **เรียมอันเร** แปลว่ารำสาก สมัยก่อนเรียกว่า
ลุตอันเร เล่นกันในวันหยุดสงกรานต์ ซึ่งเรียกว่า “วันต้อม”
ชาวเขมรถือว่าวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ เป็นวันขึ้นปีใหม่ทาง
จันทรคติ ชาวเขมรจะพากันหยุดงาน ๓ วัน ตั้งแต่วันขึ้น ๑ ค่ำ
ถึงวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ เพื่อพักผ่อนและไปทำบุญที่วัด พอถึง
วันขึ้น ๑๔ ค่ำจะมีพิธีก่อภูเขาทรายตามวัดวาอารามต่างๆ ทั่วไป
รุ่งขึ้นวันขึ้น ๑๕ ค่ำมีการทำบุญตักบาตร และจากวันแรม ๑ ค่ำ
เป็นต้นไป ตามประเพณีให้หยุดงาน ๗ วัน จึงเป็นการเปิดโอกาส
ให้หนุ่มสาวที่รักใคร่ชอบพอกันได้พบกันด้วยการละเล่นพื้นบ้าน

เครื่องดนตรีมีโทน ๑ คู่ ปี่อ้อ ๑ เล้า ปี่ไฉน ๑ เล้า
ซอด้วงขนาดกลาง ๑ คัน ตะโพน ๑ ใบ ฉิ่ง ๑ คู่ กรับ ๑ คู่
ฉาบ ๑ คู่

ผู้รำไม่จำกัดจำนวน ส่วนผู้เล่นดนตรีปี่กติมี ๔ คน
ส่วนการแต่งกาย ในสมัยก่อนไม่พิธีพิถัน แต่งกายตามสบาย
หากจะให้สวยงามก็จะแต่งตามประเพณีนิยมคือ ผู้ชายนุ่งผ้า
โจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น ผ้าขาวม้าคาดเอว ๑ ผืน
คล้องคอปล่อยชายไปข้างหลังอีก ๑ ผืน ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าไหมปทุม

ภาษาเขมรเรียกว่า “ซั่มป๊อตโฮล” เสื่อแขวนกระบอก มีผ้าสไบห่มๆ พาดทับเสื่ออีกชั้นหนึ่ง นอกจากนั้นยังมีเครื่องประดับอื่นๆ อีก

- **รำแม่มด** ผู้หญิงเริ่มพิธีแสดง ๑ คน มีเครื่อง บวงสรวง เครื่องเซ่นไหว้ ได้แก่ ดอกไม้ เหล้า ข้าวต้มมัด และ เครื่องใช้อื่นๆ มีผู้ร่วมแสดงประมาณ ๑๐ คนขึ้นไป ผู้ชายเล่น ดนตรีประกอบ เครื่องดนตรีมีกลอง แคน ขลุ่ย ฉิ่ง กรับ และพิณ

รำแม่มदनิยมเล่นกันในท้องถิ่นอำเภอบุรินทร์ อำเภอบุณฑล และอำเภอกันทรลักษณ์ เดิมในอำเภอดังกล่าวนิยมเล่น เจริญ กันตรึม อาโย และกระโน้บติงตอง ในปัจจุบันไม่นิยมเล่น มากนัก และการแสดงเหล่านี้ก็มีวิวัฒนาการแตกต่างไปจากเดิม

เยอ

ชาวเยอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบในแถบอีสานใต้และอีสานเหนือบางส่วน รวมทั้งฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ในครั้งที่กษัตริย์ขอมปกครองนครจำปาศักดิ์นั้น ชาวข่าเป็นชนอีกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในแถบนั้น ชาวข่าเรียกตัวเองหลายอย่าง เช่น จะ ระแด บุร กูย ฯลฯ

ข่ามีอยู่ ๒ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มที่อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง อยู่กระจายตามเมืองขึ้นของจำปาศักดิ์ เนื่องจากในสมัยที่นครจำปาศักดิ์ตั้งเป็นรัฐอิสระ มีเจ้าสร้อยสมุทรพุทธางกูรปกครอง ราว พ.ศ. ๒๒๕๑-๒๒๗๕ ได้ขยายอำนาจเข้ามาครอบคลุมเขตพื้นที่เมืองอีสาน และอพยพ

ชนชาวข่าและชาวลาวมาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ข่าที่อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเรียกว่า ข่าจะแด ข่าวะ ข่าบุร ข่ากุย (กวย)

๒. กลุ่มที่อยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กุย เดิมอยู่ในเขตเมืองอัตปือแสนแป สารวัน อพยพมาอยู่ในประเทศไทยเมื่อใดไม่ปรากฏ สมัยรัชกาลที่ ๓ เรียกพวกนี้ว่าส่วย ซึ่งมีทั้งส่วยที่อยู่ติดเขตแดนเขมรและส่วยที่อยู่ติดเขตแดนลาว และอีกกลุ่มหนึ่งคือพวกเยอที่อยู่ใกล้เขมร บางพวกยังคงรักษาวัฒนธรรมภาษาของตัวเองไว้ เป็นชาติพันธุ์ตระกูลมอญ-เขมร

จากการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ได้จัดชนชาติพันธุ์ชาวเยอเป็นกลุ่มหนึ่งของกวยหรือกุย ซึ่งก็คือกวยเยอ ต่อมาจึงเรียกสั้น ๆ ว่า เยอ ดังนั้นชาวเยอก็คือกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของกวยหรือข่า ที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย เนื่องจากราว พ.ศ. ๒๒๒๔-๒๒๒๕ เกิดเหตุการณ์ไม่สงบในเวียงจันทน์จึงมีผู้นำชาวข่าอพยพมาตามเมือง ปลายทางฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของจำปาศักดิ์

สืบเนื่องจากในสมัยเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรปกครองนครจำปาศักดิ์ ได้แผ่อำนาจการปกครองออกไปทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง รวมทั้งแถบอีสานใต้ ได้สร้างเมืองขึ้นในแถบนี้คือศรีนครลำดวน จึงมีพวกข่าหรือพวกเยออพยพมาด้วย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หัวหน้าชาวกวยได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “พระ” และปกครองบ้านเมือง ผู้นำชาวเยอหลายคนได้นำชาวเยอบางส่วนมาตั้งบ้านเรือน

อยู่แถบเมืองศรีนครลำดวน (ปัจจุบันคือบ้านขมิ้น) โดยมีพระศิลา เป็นผู้นำบ้านเดิม พระโคตรและพระแก้วเป็นผู้นำบ้านขมิ้น ต่อมา เป็นบ้านโนนแกด (โนนแกด ภาษาเยอแปลว่าโนนเล็ก ๆ)

โดยสรุปแล้วชาวเยอเป็นชาติพันธุ์ในตระกูลมอญ-เขมร อพยพมาจากฝั่งขวาของแม่น้ำโขง มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น กวย กูย ข่า หรือส่วย อพยพมาเมื่อใดไม่ปรากฏ สาเหตุของการอพยพ มาก็คือหนีภัยจากความไม่สงบของบ้านเมืองและติดตามเจ้านาย ชาวเยอมีลักษณะนิสัยรักสงบ ซื่อสัตย์ และเชื่อฟังผู้นำหรือ ผู้อาวุโส ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีภาษาพูดเป็นของตนเอง ซึ่งสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันมีชาวเยออาศัยอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัด ศรีสะเกษ ได้แก่ อำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอราชไศล อำเภอ ปรังค์กู อำเภอไพรบึง อำเภอห้วยทับทัน เป็นต้น

บ้านเรือน

บ้านเรือนของเยอเป็นบ้านหลังเล็ก ๆ ไม่ถาวรมากนัก ทำ หลังคาสูง มุงหลังคาด้วยหญ้า บางบ้านที่มีฐานะดีจะกันฝาบ้าน ด้วยไม้ไผ่หรือใบตาล มีการกันห้องเป็นสัดส่วน แต่ไม่ชัดเจนใน การใช้ประโยชน์มากนัก โดยเริ่มแรกจะกันเป็นห้องยาว ๆ ตลอด ตัวบ้านห้องเดียว ห้องนี้เป็นห้องที่เชื่อว่าเป็นที่อยู่ของผีเรือน ได้แก่ ผีปู่ย่าตายายหรือผีบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าจะอยู่ที่เสาเรือน ซึ่งเป็นเสาเอก (เสาเอก)

เสาเอกนี้จะอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของบ้าน ห้องนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ห้องเปิง” ใช้เป็นห้องนอนของลูกสาว และใช้เป็นที่เก็บสัมภาระต่างๆ ด้านหน้าของห้องเปิงจะเป็นห้องนอนของพ่อแม่ ส่วนห้องซ้านหลังบ้านจะเป็นห้องนอนลูกชาย ตลอดจนเป็นที่รับแขกที่มาเยี่ยมเยียน หรือแม้แต่เป็นที่พักอาศัยของบรรดาญาติที่มาจากต่างถิ่น นอกจากนี้ก็จะมีที่ยื่นออกไปด้านหลังใช้เป็นที่ทำครัว

บ้านเยอ

การแต่งกาย

ผู้ชายจะนุ่งโจงหรือผ้าสีต่างๆ เป็นโจงกระเบน มีผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ เครื่องประดับมีสร้อยคอรูปแบบต่างๆ ส่วนผู้หญิงจะแต่งกายด้วยเสื้อแขนกระบอกคอกลมหรือคอตั้งสีล้วนต่างๆ นุ่งผ้าถุงโจงกระเบน มีเสื้อสีล้วนต่างๆ แต่ไม่มีลวดลายอยู่ด้านใน มีตุ้มหูเป็นเครื่องประดับที่สำคัญ

การแต่งกายของชาวเขอชาย-หญิง

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

การแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ในกลุ่มชาวเขื่อนี้มีมาตั้งแต่ในอดีต มีการแต่งงานระหว่างชาวเขอกับชาวเขมร ชาวเขอกับชาวลาว ชาวเขอกับชาวลัวะ และชาวเขอกับชาวไทยเชื้อสายมอญแถบพระประแดง

ในอดีตการที่ชาวเขอเลือกแต่งงานกับชาวไทยอีสาน (ชาวลาว) เป็นเพราะชาวเขอให้การยกย่องว่าคนไทยอีสานเก่ง เป็นเจ้าคนนายคน ชาวเขอจึงเกียจพวกเขมร พวกลัวะ ไม่อยากให้ลูกหลานแต่งงานด้วย เห็นว่าคนลัวะ คนเขมร เป็นพวกขี้เกียจ ไม่รู้จักทำนา อย่างไรก็ตามชาวเขอยังนิยมแต่งงานระหว่างชาวเขอด้วยกัน เพราะพูดกันรู้เรื่อง ในสมัยปัจจุบันนี้มีการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์มากมายหลากหลายทั้งเชื้อชาติและจำนวน เช่น เขมร ไทยอีสาน ไทยภาคกลาง ไทยภาคใต้ รวมทั้งคนจีน เป็นต้น

ลาว

ชาวไทย-ลาวที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองเขมรป่าดง มีความเกี่ยวเนื่องกับชาวลาวที่อพยพเข้ามาอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๑ เป็นต้นมา และได้เข้ามาอยู่แถบตอนกลางของอีสาน ในปี พ.ศ. ๒๒๖๑ เมื่อกษัตริย์ผู้ปกครองนครจำปาศักดิ์ได้ส่งจาร์ยกแก้ว (เจ้าแก้วมงคล) มาตั้งเมืองท่ง (เมืองทุ่ง) พร้อมกับชายฉกรรจ์จำนวน ๓๐๐ คน (รวมทั้งครอบครัวของชายฉกรรจ์) ในเขตอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน ต่อมาในรัชสมัย

พระเจ้ากรุงธนบุรี กษัตริย์เวียงจันทน์เกิดขัดแย้งกับพระวอ พระตา เสนาบดีของพระองค์ พระวอ พระตา ได้หาสมัครพรรคพวกหนีมา ตั้งอยู่ที่เมืองหนองบัวลำภู (เขตจังหวัดหนองบัวลำภูปัจจุบัน) ซึ่งขณะนั้นอยู่ในเขตการปกครองของนครเวียงจันทน์

การตั้งบ้านเรือนตามบริเวณทางเหนือของกลุ่มแม่น้ำมูลในเขตทุ่งกุลาร้องไห้เป็นเพียงระยะแรกๆ ต่อมาจึงมีชาวลาวอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตเมืองรัตนบุรีและเมืองซุขันธ์ทางตอนเหนือ อิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมของลาวจึงได้เข้ามาผสมในหมู่ชาวกวยที่ตั้งบ้านอยู่ใกล้กับชาวลาว หรือที่ชาวลาวได้เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งเป็นกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากการที่ชาวลาวได้นำวัฒนธรรมของตนเข้ามา พร้อมกับการเข้ามาอยู่ร่วมกับชาวกวยด้วย

การเกิดเอกลักษณ์ใหม่ในชาติพันธุ์ของชาวกวยในจังหวัดศรีสะเกษ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการผสมกลมกลืนรวมยอดหรือทั้งหมด ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในส่วนของสังคมและวัฒนธรรมของปัจเจกชนและของกลุ่ม กระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมดังกล่าวทำให้ชาวกวยค่อยๆ ยอมรับวัฒนธรรมของชาวลาว การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อน ขึ้นอยู่กับกระบวนการในการปรับตัวของชาวท้องถิ่นนั้นๆ

บ้านเรือน

บ้านเรือนของชาวลาวมีลักษณะการก่อสร้างเหมือนกับบ้านเรือนของชาวไทยอีสานทั่วไป คือ ลักษณะตัวบ้านทั้งหลังสร้างด้วยไม้ หลังคามุงด้วยกระเบื้องไม้ มีห้องขนาดใหญ่ นอนรวมกันทั้งครอบครัว

การแต่งกาย

ผู้ชายแต่งกายด้วยกางเกงผ้าฝ้ายขากระบอก เสื้อผ้าฝ้ายคอกลม ผ้าขาวม้าคาดเอว ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น เสื้อแขนกระบอก คอกลมหรือกระโجمอก

บ้านเรือนของชาวลาว

การแต่งกายของชาวลาวชาย-หญิง

ศิลปวัฒนธรรม

- **ฟ้อนกลองดุ่ม** เป็นศิลปะการฟ้อนรำพื้นเมืองตามหมู่บ้านต่างๆ ของอำเภอกันทรารมย์ อำเภอกันทรารมย์เป็นอำเภอเดียวของจังหวัดศรีสะเกษที่มีการแสดงการฟ้อนกลองดุ่ม การฟ้อนรำชนิดนี้จะเป็นการแสดงของชาวจังหวัดยโสธรและจังหวัดอุบลราชธานี ชาวบ้านจะทอเครื่องแต่งกายและฝึกฟ้อนรำกันเอง หญิงชายจะฟ้อนเป็นคู่ไม่จำกัดจำนวน การฟ้อนจะฟ้อนถอยหลัง ใช้ประกอบขบวนแห่บั้งไฟ (ขบวนเซิ้งบั้งไฟ) ในเดือน ๖ ของทุกปี ดนตรีที่ใช้มีกลองดุ่มและพวงฮาด

- **ฟ้อนงูกินเขียด** เป็นการฟ้อนรำอิสระ ผู้ฟ้อนไม่ว่าหญิงหรือชาย หนุ่มสาวหรือเด็ก ๆ จะเกาะเอวต่อกันเหมือนงูกินหางไม่จำกัดจำนวน การฟ้อนรำไม่กำหนดท่าฟ้อนแน่นอน ผู้รำถือได้หรือคบบไฟเดินคดเคี้ยวไปมาและร้องโต้ตอบกันอย่างสนุกสนาน การฟ้อนรำชนิดนี้นิยมเล่นกันตอนพลบค่ำ ต่อจากเสร็จสิ้นขบวนแห่บั้งไฟแล้ว

- **มโหรีชาวบ้าน** มีผู้เล่นประมาณ ๕-๑๐ คนดนตรีที่ใช้มีซออู้ ซอด้วง ปี่ ขลุ่ย กลองตุ้ม ฉิ่ง ฉาบ และกรับ ในการบรรเลงมีปีเดินทำนอง ดนตรีอื่นประกอบและให้จังหวะ อาจนั่งเล่นเป็นวงหรือเดินแห่เหมือนขบวนพาเหรดก็ได้ นิยมเล่นในท้องถิ่นอำเภอกุทุมพรพิสัย

- **วงปี่พาทย์และมโหรี** มีทั้งปี่พาทย์เครื่อง ๕ และเครื่อง ๗ และอาจผสมเป็นวงมโหรีได้ด้วย มีลีลาการบรรเลงเพลงไทยไพเราะ แต่มีลีลาผสมแบบพื้นเมืองอยู่ด้วย วงปี่พาทย์นี้ นิยมเล่นโขมของชาวอำเภอกุทุมพรพิสัย

- **หนังตะลุง** ชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหนังปราโมทัย มีที่บ้านเพี้ยมาต อำเภอรามันใต้ ตัวหนังย้อมสีสันทวยงาม การเล่นมีบทไหว้ครู มีบทร้องพากย์ มีดนตรีประกอบ มีตลกแบบอีสานเข้าผสมผสานด้วย

- **หมอลำหมอลำแคน** จังหวัดศรีสะเกษเป็นเขตกันชนระหว่างวัฒนธรรมอีสานเหนือกับอีสานใต้ จึงมีศิลปะการแสดงประเภทหมอลำรวมอยู่ด้วย มีทั้งหมอลำคู่ หมอลำหมู่ หมอลำชิงช้า หมอลำเพลิน และหมอลำประเภทอื่นๆ เช่น เกี่ยวกับการแสดงหมอลำของเขตอีสานเหนือ หมอลำนี้จะมีในท้องถิ่นที่มีชาวลาวอาศัยอยู่ เช่น อำเภอกันทรารมย์ อำเภอเมือง เป็นต้น

หมอลำ ศิลปะการแสดงของชาวไทยอีสาน

- **บายศรีสู่ขวัญ** จัดว่าเป็นพิธีมีเกียรติยิ่ง เป็นการเรียกขวัญต้อนรับหรืออวยชัยให้พรแก่ผู้ที่ควรเคารพหรือคู่แต่งงาน หรือในโอกาสที่บุคคลภายในบ้านได้รับราชการ ได้เป็นเจ้าคนนายคน หรือได้รับตำแหน่งสูงขึ้น เครื่องบายศรีทำด้วยใบตองเย็บเป็นเชิง แซมด้วยดอกไม้ต่างๆ พร้อมทั้งธูปเทียนบนโตกหรือพาน มีด้ายสายสิญจน์ใส่พาน พร้อมด้วยเหล้า ๑ ขวด ไก่ต้ม ๑ ตัว ไข่ต้ม ๑ ฟอง เมื่อผู้รับบายศรีมานั่งพร้อมเพรียงกันแล้ว พราหมณ์ก็จะสวดเรียกขวัญ ให้ศีลให้พร แล้วก็มีการผูกข้อมือเช่นเดียวกับบายศรีแต่งงาน

การบายศรีสู่ขวัญ

- **ประเพณีลงแขก** เรียกว่า วานหรือขอแรง ประเพณีนี้มีมานานแล้ว ปัจจุบันนี้ยังคงมีอยู่ เช่น ขอแรงเกี่ยวข้าว นวดข้าว ช่วยปลูกสร้างบ้านเรือน เป็นต้น เมื่อใครจะมีการทำงานดังกล่าวแล้ว ก็จะเที่ยวบอกขอแรงแก่บรรดามิตรสหายหรือญาติพี่น้องให้ช่วย มีธรรมเนียมประเพณีอยู่ว่า เมื่อเจ้าภาพออกปากให้รวานแล้ว ชาวบ้านใกล้เคียงก็จะรีบเป็นธุระมาช่วยกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตากันทันที ทั้งนี้เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าจ้างหรือค่าแรงงานแต่อย่างใด แต่เจ้าภาพจะต้องหาสุรา และอาหารไว้รับรองเลี้ยงแขกให้เต็มที่เท่านั้น

- **ประเพณีบุญบั้งไฟ** เป็นประเพณีอย่างหนึ่ง ซึ่งถือเป็นพิธีขอฝน เป็นการทำบุญประจำปี การทำบุญบั้งไฟนี้ ตำบลหรือหมู่บ้านที่เป็นศูนย์กลางหรือเจ้าภาพจะมีการแจ้งภูิกำไปยังหมู่บ้านข้างเคียง บอกกำหนดการทำบุญ หมู่บ้านที่ได้รับภูิกำก็จะจัดทำบั้งไฟ โดยเจ้าอาวาสวัดเป็นหัวหน้าจัดหาช่างที่ชำนาญมาผสมดินประสิ่วสำหรับทำบั้งไฟ

บั้งไฟมี ๓ ขนาด คือ **บั้งไฟธรรมดา** มีน้ำหนักดินประสิ่วไม่เกิน ๑๒ กิโลกรัม **บั้งไฟหมื่น** มีน้ำหนักดินประสิ่วเกิน ๑๒ กิโลกรัมขึ้นไป (๑ หมื่นเท่ากับ ๑๒ กิโลกรัม) และ **บั้งไฟแสน** มีน้ำหนักดินประสิ่ว ๑๒๐ กิโลกรัมขึ้นไปต้องใช้เวลาทำประมาณ ๑ เดือน

เมื่อทำบั้งไฟเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมีการตกแต่งประดับประดาด้วยกระดาษสีล้นสวยงาม เมื่อถึงวันนัดรวม ซึ่งตามภาษาชาวบ้านเรียกว่า **“วันโฮม”** หมู่บ้านต่างๆ ก็จะแห่บั้งไฟของตนมายังหมู่บ้านที่แจ้งไว้กา โดยไปให้ถึงก่อนเพล แล้วร่วมกันทำบุญเลี้ยงพระก่อน

ตอนบ่ายมีการแห่แข่งรวมกันทุกหมู่บ้านไปรอบ ๆ หมู่บ้าน และชาวบ้านเจ้าภาพนั้นก็ต้อนรับขบวนแห่แข่งด้วยเหล้าต๋อนเย็นก็จะนำไปรวมกัน มีมหรสพฉลอง เช่น หมอลำและฟังเทศน์ รุ่งเช้าก็แห่ไปยังฐานที่จุดบั้งไฟ ซึ่งอยู่นอกหมู่บ้าน

การจุด ถ้าเป็นบั้งไฟหมื่นลงมากก็จะขึ้นไปจุดเลย ถ้าเป็นบั้งไฟแสนก็จะใช้บั้งไฟม้าขึ้นไปจุดชนวน เพราะเกรงว่าจะเป็นอันตรายแก่ผู้จุด ถ้าบั้งไฟขึ้นสูงและขึ้นกันเป็นส่วนใหญ่ก็จะเป็นเครื่องพยากรณ์ว่า ฝนฟ้าในปีนี้จะดี ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ ถ้าบั้งไฟหมู่บ้านใดไม่ขึ้นหรือขึ้นไม่สูง คณะผู้จัดทำต้องถูกจับโยนลงน้ำหรือโคลน หรือถูกปรับไหมด้วยเหล้าและนำไปเลี้ยงกันเป็นที่สนุกสนาน

- **รำผีฟ้า** เป็นการแสดงท่าทางฟ้อนรำประกอบพิธีกรรมโบราณของชาวอีสาน ซึ่งมีหลงเหลืออยู่บ้างในปัจจุบัน พิธีกรรมมีจุดมุ่งหมายคือเป็นการรักษาคนป่วยแบบโบราณ รำผีฟ้าเป็นการรำที่แสดงออกซึ่งความเชื่ออย่างหนึ่งของคนอีสาน จึงไม่ใช่การเล่นหรือการแสดงเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจตามที่ปรากฏอยู่ทั่วไป แต่เป็นการรำเพื่อบูชาเทพเจ้าที่ชาวอีสานเคารพนับถือ

ชาวอีสานเชื่อกันว่า พระยาแถนเป็นผู้สร้างมนุษย์ให้
เกิดมาและควบคุมความเป็นไปของมนุษย์ทุกอย่างเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย
จึงเชื่อกันว่าเกิดจากการดลบันดาลของพระยาแถน ชาวอีสาน
นิยมทำพิธีอ้อนวอนให้พระองค์โปรดปรานคนป่วย ผู้ทำพิธีนี้คือ
หมอลำผีฟ้า หมอลำผีฟ้าจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อกับ
พระยาแถนและญาติผู้ป่วยหรือผู้ป่วย ผู้ที่เป็นหมอลำผีฟ้าอาจจะ
เป็นหญิงสาวหรือหญิงชรา ซึ่งจะต้องมีความสามารถในการ “รำ”
ด้วย เพราะการรำนั้นเป็นวิธีการติดต่อสื่อสารกับพระยาแถน
โดยจะต้องมีหมอลำแคนเป่าแคนประกอบทำนองรำของหมอลำผีฟ้า
ข้อความในการรำนั้นจะเป็นการบูชาพระยาแถน ขอความอนุเคราะห์
ให้ช่วยรักษาคนเจ็บ เมื่อติดต่อแล้วก็จะมีการออกทำทางพ้อนรำ
เรียกการพ้อนรำนั้นว่า “รำผีฟ้า” การออกทำทางพ้อนรำ นอกจาก
หมอผีจะเป็นผู้พ้อนรำแล้ว บางทีก็มีบวราของหมอลำผีฟ้าร่วม
พ้อนรำด้วย

ฮัตติบสอง คองสิบสี่ วัฒนธรรมประเพณีมีมาแต่โบราณ

ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสานแตกต่างจากภาคกลาง ตรงที่ขนบธรรมเนียมประเพณีของภาคกลางได้รับอิทธิพลจาก ศาสนาฮินดูและคัมภีร์พระมนุธรรมศาสตร์ ส่วนขนบธรรมเนียมของอีสานได้รับอิทธิพลจากล้านช้าง เข้าใจว่าวัฒนธรรมล้านช้างได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน นั่นคือการเคารพบรรพบุรุษ ผีปู่ตา ผีแถน ผีฟ้า ผีตาแฮก (ผีนา ผีไร่) ขนบธรรมเนียมประเพณีของภาคกลางจึงมีลักษณะเป็นพราหมณ์มากกว่าพุทธ ดังปรากฏใน “พระราชพิธีสิบสองเดือน” ส่วนประเพณีของภาคอีสานมีลักษณะเป็นพุทธมากกว่า ดังจะเห็นรายละเอียดในฮัตติบสอง คองสิบสี่

ฮัตติบสอง

ฮัตติบสอง หมายถึง ประเพณีที่จะต้องปฏิบัติทั้ง ๑๒ เดือน ในแต่ละปี “ฮัตติ” มาจากคำว่า “จาริต” ถือเป็นจรรยาของสังคม ถ้าฝ่าฝืนก็จะมีคามผิด เรียกว่า “ผิดฮัตติ” หมายถึงผิดจาริต

ฮัตติบสอง ประกอบด้วย

- **เดือนอ้าย (เดือนเจียง) บุญเข้ากรรม** เป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้ากรรม (ปริวาสกรรม) เพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำความผิดได้สารภาพต่อหน้าพระสงฆ์ เป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่อง

ของตนและมุ่งประพัตติตนให้ถูกต้องตามพระวินัยต่อไป ทางด้าน
ทวารวสก็จะมีการทำบุญเลี้ยงผีต่างๆ ดังมีคำกล่าวว่า

“...ถึงเดือนเจียงนั้นให้ผู้หนุ่มเจ้าเลี้ยง
ผีมด ผีหมอ ผีฟ้า ผีแกน และนิมนต์พระสงฆ์
พระเจ้ามาเข้ากรรมนั้นแล...”

– **เดือนยี่ ทำบุญคูณข้าวหรือบุญคูณลาน** มี
การนิมนต์พระสวดมนต์เย็นเพื่อเป็นมงคลแก่ข้าวเปลือก เมื่อพระ
ฉันเช้าแล้วจะทำพิธีสู่ขวัญข้าว นอกจากนี้ชาวบ้านจะเตรียมเก็บ
สะสมฟืนไว้หุงต้มที่บ้าน ดังคำโบราณว่า

“ถึงฤดูเดือนยี่มาฮอดแล้ว ให้นิมนต์
พระสงฆ์องค์เจ้ามาตั้งสวดมนต์คุณเอาบุญคุณ
ข้าวเตรียมเข้าป่าหาไม้ไผ่ดหั่ว ไผ่ดพื้นไผ่นั้น
ก่อนอย่าได้หลงลืมถิ่น อีตของเก่าเฮาเดอ...”

– **เดือนสาม ทำบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา**
การทำบุญข้าวจีจะเริ่มตอนเช้า โดยใช้ข้าวเหนียวปั้นใส่น้ำอ้อย
นำไปจี้แล้วชุบด้วยไข่ เมื่อสุกแล้วนำไปถวายพระ ดังความว่า

“...พอถึงเดือนสามค้อย (คล้อย) เจ้าหัว
คอยปั้นข้าวจี ปั้นข้าวจีปั้นใส่น้ำอ้อยจวนน้อยเช็ดน้ำตา...”

– **เดือนสี่ ทำบุญพระเวสฟ้างเทศน์มหาชาติ** มูลเหตุ
เนื่องมาจากพระคัมภีร์มาลัยหมื่นและมาลัยแสนว่า ถ้าผู้ใดปรารถนา
ที่จะพบพระศรีอาริยะเมตไตยหรือเข้าถึงศาสนาของพระพุทธองค์แล้ว
จงอย่าฆ่าบิดามารดา สมณะพราหมณาจารย์ อย่ายุ่งให้พระสงฆ์

แตกสามัคคีกัน กับให้อุตสาห์ฟังเทศนาเรื่องพระมหาเวสสันดรชาดก ให้จบสิ้นภายในวันเดียว เป็นต้น ในงานบุญนี้มักจะมีผู้นำของมา ถวายพระ ซึ่งเรียกว่า “กัณฑ์หลอน” หรือถ้าเจาะจงจะถวาย เฉพาะพระนักเทศน์ที่ตนนิมนต์มาก็เรียกว่า “กัณฑ์จบ” เพราะ ต้องแอบซุ่มดูให้แน่เสียก่อน

- เดือนห้า **ตรุษสงกรานต์หรือบุญสงรงน้ำ** การสงรงน้ำ มีการรดน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ ผู้หลักผู้ใหญ่ การทำบุญมี การถวายทาน การทำบุญสงรงน้ำกำหนดเอาวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ บางทีเรียกว่า “บุญเดือน ๕” ถือเป็นเดือนสำคัญเพราะเป็นเดือน เริ่มต้นปีใหม่

- เดือนหก **ทำบุญบั้งไฟและบุญวันวิสาขบูชา** การทำบุญบั้งไฟทำเพื่อขอฝน โดยจะมีงานบวชขนาดพร้อมกันด้วย การทำบุญเดือน ๖ เป็นงานสำคัญก่อนลงมือทำนา หมู่บ้านใกล้เคียง จะมาทำบั้งไฟแข่งขันกัน เจ้าภาพ (หมู่บ้านที่รับเป็นเจ้าภาพ) จะจัดอาหาร เหล้ายา เลี้ยงโดยไม่คิดมูลค่า เมื่อถึงเวลาที่จะแห่ บั้งไฟและแข่งออกไป ณ ที่จุด การแข่งทำกันอย่างสนุกสนานมาก นับเป็นการชุมนุมครั้งสำคัญ การทะเลาะวิวาทกันในงานไม่ค่อยมี จะมีการพูดจาลามกหรือนำสัญลักษณ์เรื่องเพศมาแห่แทน โดย ไม่ถือว่าเป็นของหยาบคาย

ส่วนการทำบุญวันวิสาขบูชา กลางวันมีการเทศน์ กลางคืน มีการเวียนเทียน เช่นเดียวกับภาคอื่นๆ

- **เดือนเจ็ด ทำบุญข้าสະ (ล้าง) หรือบุญบูชาบรรพบุรุษ** มีการเข่นสรวงหลักเมืองหลักบ้าน ปู่ตา ผีเมือง ผีตาแฮก เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณดังกล่าว

“...ฮิตหนึ่งนั้น พอเมื่อเดือนเจ็ดแล้วจงพากันบูชาราช ผุ่งหมู่เทพเหล่านั้นบูชาแท้สู่ภายหลังไป ฮอดออีกใหญ่เหล็ก ทั้งหลักเมืองสู่หนบูชาเจ้า พวกกันเอาใจตั้งทำตามฮิตเก่า นิมนต์สังฆเจ้าชำระแท้สวดมนต์...”

- **เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา** เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาโดยตรง จึงคล้ายกับทางภาคอื่นๆ ของประเทศไทย เช่น มีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์สามเณร มีการฟังธรรมเทศนาตอนบ่าย ชาวบ้านหล่อเทียนใหญ่ถวายเป็นพุทธบูชาและจะเก็บไว้ตลอดพรรษา

- **เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน** เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ โดยการจัดอาหาร หมากพลู เหล้า บุหรี่ แล้วนำไปวางไว้ใต้ต้นไม้หรือที่ใดที่หนึ่ง พร้อมทั้งเชิญวิญญาณของญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วมารับอาหาร ต่อมาได้ใช้วิธีกรวดน้ำแทน

- **เดือนสิบ ทำบุญข้าวสาก (สลากภัตร)** ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๑๐ หรือเรียกว่า “บุญเดือนสิบ” ผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนเองลงในภาชนะที่ใส่ของท่าน และเขียนชื่อลงในบาตร ภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สลากของใคร ผู้นั้นจะเข้าไปถวายของ

เมื่อพระฉันเสร็จแล้ว มีการฟังเทศน์ การทำบุญเดือนสิบนี้เป็น การอุทิศให้แก่ผู้ตายเช่นเดียวกัน

- **เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา หรือบุญ**
เดือน ๑๑ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ พระสงฆ์จะแสดงอาบัติทำ

การปวารณา คือ เปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ต่อมา เจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่จะให้โอวาทเดือนพระสงฆ์ให้ปฏิบัติ ตัวอย่างผู้ทรงศีล เป็นอันเสร็จพิธี พอตกกลางคืนมีการจุดประทีป โคมไฟ นำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ในวัดหรือตามริมรั้ววัด

- **เดือนสิบสอง ทำบุญกฐิน** การทำบุญกฐินเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ เรียกว่า “บุญเดือน ๑๒” สำหรับประชาชนที่อยู่ริมแม่น้ำจะมีการแข่งเรือ (สรงเสื่อ) ด้วย เช่น ในแม่น้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล เพื่อระลึกถึงอุสสุภยานาค ดังคำกลอน เช่น

“...เดือนสิบสองมาแล้วลมวอยสั้น

เดือนนี้หนาวสะบัดบ่อคือแท้

แต่หลังในเดือนนี้เพิ่นว่าให้ลงทอพวยเฮือส่วง

กับบูชาฝูงนาโคเนาคเนาในพื้นที่...”

ประเพณีที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้อง ร่วมมือกันอย่างจริงจัง ตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือนสิบสอง ใครที่ไม่ไปช่วยงานจะถูกสังคมตั้งข้อรังเกียจและไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย การร่วมประชุมทำบุญเป็นประจำเช่นนี้ ทำให้ชาวอีสานมีความ สนิทสนมกัน ไม่เฉพาะแต่ในหมู่บ้านของตนเท่านั้น แต่ยังสร้าง ความสามัคคีกับหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย

คองสิบสี่

คองสิบสี่ คือครองธรรม ๑๔ อย่าง เป็นแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง หรือระหว่างคนธรรมดาพึงปฏิบัติต่อกัน ได้แก่

๑. อีตเจ้าคองขุน “เจ้า” หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเป็นผู้ปกครองสูงสุด อีสานเรียก “เจ้า” ส่วน “ขุน” หมายถึง ข้าราชการ ขุนนาง อีตเจ้าคองขุนคือการปฏิบัติระหว่างพระเจ้าแผ่นดินและขุนนาง

๒. อีตท้าวคองเพี้ย “ท้าว” เป็นคำเรียกเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ เช่น ท้าวอุปฮาด ท้าวราชวงศ์ ท้าวราชบุตร ท้าวศรีโคตร “เพี้ย” หมายถึง พระยา ตำแหน่งขุนนางผู้ใหญ่

๓. อีตไพร่คองนาย “ไพร่” ได้แก่ ราษฎรที่ต้องปฏิบัติตามระบอบกฎหมายบ้านเมือง มีคำพังเพยว่า “ได้เป็นนายแล้วให้หลังดูพวกไพร่แน่เดอ ไพร่บ่ย่องสีหน้าบ่เอียงได้แล้ว”

๔. อีตบ้านคองเมือง หมายถึงกฎระเบียบของบ้านเมือง ดังความว่า

“...เป็นพญาสร้างครองเมืองต๋มไพร่ให้รู้จักอีตบ้านครองสร้างฮ่อฮุ่งเฮือง ขุนใดมีใจกล้าครองเมืองฮ่อฮุ่งเฮือง ขุนขี้ย่านครองบ้านบ่ฮุ่งเฮือง...”

๕. อีตปู่คองย่า

๖. อีตพ่อคองแม่

๗. อีตสะไวค์องเขย

๘. อีตป่าคองลุง

๙. อีตลูกคองหลาน

(จากข้อ ๕-๙ เป็นธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติระหว่างคนในครอบครัว)

๑๐. อีตเฒ่าคองแก่ เป็นธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติของผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งถือเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ที่จะต้องวางตนให้เป็นที่เคารพของลูกหลาน

๑๑. อีตปีคองเดือน หมายถึงการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีใน ๑๒ เดือน หรือตามอีตสิบสอง

๑๒. อีตไร่คองนา หมายถึงธรรมเนียมที่ต้องปฏิบัติในการทำไร่ทำนา เช่น ต้องขยันหมั่นเพียรตามกาลเวลา ไม่ทอดทิ้งการทำฟืชมงคล

๑๓. อีตวัดคองสงฆ์ เป็นหลักสำหรับบุคคลยึดถือปฏิบัติต่อพระศาสนา จำนวน ๑๔ ประการ

๑๔. อีตเจ้าคองเมือง เป็นแบบแผนสำหรับผู้ปกครองมีทั้งหมด ๑๔ ข้อ

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีการทำบุญ ๑๒ เดือนพบว่าประเพณีที่ยังนิยมทำกันมากสูงสุดในปัจจุบัน คือ บุญมหาชาติ รองลงมา คือ บุญกฐิน บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวสาก บุญบั้งไฟ บุญข้าวเจี๊ญ บุญคูณลาน และบุญเข้ากรรมตามลำดับ

ประเพณีการเลี้ยงผียังมีอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน แต่ทำกันเฉพาะในกลุ่มผู้นับถือ ไม่ได้ถือว่าเป็นประเพณีที่เหลวไหล ไร้สาระ แต่มองว่าเป็นประเพณีที่ทำให้คนในสังคมเคารพนับถือบิดามารดาและญาติพี่น้อง การนับถือผีบรรพบุรุษเป็นเครื่องเชื่อมโยงความสามัคคีในวงศ์ญาติ

หัตถกรรมนำศิลป์

ของพื้นบ้านจิว

ในสมัยก่อนชาวบ้านในเขตจังหวัดศรีสะเกษนิยมทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำเกวียนสำหรับเป็นพาหนะ ทำเครื่องจับสัตว์ต่างๆ สิ่งเหล่านี้ได้ลดบทบาทลง มีการนำเอาเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน จึงได้มีการอนุรักษ์สิ่งประดิษฐ์สมัยก่อน โดยนำมาย่อให้มีขนาดเล็กลงเหมาะสำหรับใช้เป็นเครื่องประดับ ซึ่งได้แก่

เกวียนน้อย ที่บ้านใจดี อำเภออุษาคเนย์ เกวียนเป็นพาหนะที่นิยมใช้กันมากในสมัยโบราณ จึงมีการประยุกต์เกวียนจากขนาดใหญ่ให้มีขนาดเล็กลง มีคุณค่าและสวยงาม ใช้เป็นของที่ระลึกประดับตกแต่ง

เกวียนน้อย

ครุ๋น้อย ที่บ้านสะอาง อำเภอยุซันท์ ทำจากไม้ไผ่ สมัยก่อนชาวบ้านนิยมทำครุสานจากไม้ไผ่แล้วลงชั้น (ยางไม้ ชนิดหนึ่ง) ใช้เป็นภาชนะในการตักน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค แต่ปัจจุบันชาวบ้านทั่วไปนิยมครุที่เป็นพลาสติกหรือสังกะสี เพราะมีความทนทานมากกว่าครุที่ทำจากไม้ไผ่ ชาวบ้านสะอางมีการทำครุ๋น้อยจากไม้ไผ่เพื่อเป็นเครื่องประดับหรือของที่ระลึกเท่านั้น ขนาดเล็กสุดมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑.๕ เซนติเมตร

ครุ๋น้อย

กระเป๋าใบตาล มีที่บ้านแตรง อำเภอยุซันท์ เป็นกระเป๋านาขนาดเล็กสานจากใบตาลย้อมสีต่างๆ ซึ่งมีสีสันสวยงามมาก ใช้เป็นเครื่องประดับ

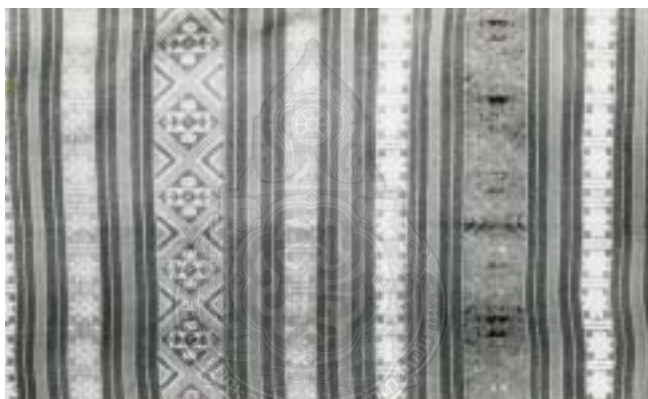

กระเป๋าใบตาล

ของพื้นบ้านต่างๆ

ผ้าลายขีด เป็นผ้าที่ทอหรือทำขึ้นโดยการทอผ้าให้เป็นลายต่างๆ สวยงามมาก วิธีการทอผ้าลายขีดจะทอด้วยด้ายสลับลีกันให้เกิดเป็นลายต่างๆ ตามต้องการ นิยมนำมาทำหมอน เรียกว่าหมอนขีด ทำกันมากที่บ้านหนองห้าง อำเภออุทุมพรพิสัย และบ้านเปาะ อำเภอเมืองบึงบูรพ์

ผ้าลายขีด

ผ้ามัดหมี่ เป็นศิลปะการทอผ้าชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้วิธีการมัดแล้วย้อมสี เพื่อให้ได้รูปร่างหรือลายผ้าตามต้องการ ลายผ้ามัดหมี่ได้แก่ ลายหมี่ขอ หมี่ข้อ หมี่คั่น หมี่โคม หมี่กง หมี่บักจับ เป็นต้น มีทำกันทุกท้องที่ในจังหวัด แต่ที่มีการทำกันมากได้แก่ ที่บ้านแต อำเภอกุทุมพรพิสัย และบ้านเปาะ อำเภอเมืองบึงบูรพ์ ลวดลายมัดหมี่สวยงามแปลกใหม่ แสดงถึงฝีมืออันประณีต ปัจจุบันมีการส่งไปจำหน่ายที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผ้ามัดหมี่

หม้อดิน มีความคงทนถาวร มีหลายขนาด ทำขึ้นเพื่อเป็นภาชนะใส่น้ำดื่ม น้ำใช้ และเป็นของที่ระลึก มีการทำที่บ้านโก อำเภอราชีไศล และบ้านโนนทราย อำเภอกันทรารมย์

หม้อดินขนาดต่างๆ

เครื่องใช้จากเหล็ก เหล็กที่นำมาตีส่วนใหญ่เป็นหลัก
แหวนรถยนต์ เพราะมีความแข็ง โดยนำมาเผาไฟให้ร้อนแล้วตี
เป็นเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ทำเป็นจอบ เสียม มีด เคียว ขอ
คุณภาพดีคงทนถาวร ทำที่บ้านตะดอบ บ้านโนนไ้ อำเภอมือง

การตีเหล็กที่บ้านตะดอบ

โบราณสถานมากมาย สถานที่สำคัญมากมาย

โบราณสถาน

ปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่ เป็นปราสาทขอมที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่ที่อำเภอกุทุมพรพิสัย สันนิษฐานว่าสร้างราว พ.ศ. ๑๕๕๐-๑๖๕๐ เป็นศิลปะแบบปาปวน วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นศิลาแลงและหินทราย เดิมเทวสถานแห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางของชุมชนขนาดใหญ่เป็นเวลานาน มีปราสาท ๖ หลัง ลักษณะตัวปราสาทประกอบด้วยระเบียงคตรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด ๕๔ x ๖๒ เมตร ทางเดินภายในระเบียงกว้าง ๒ เมตร ประตูทั้งสี่ทิศมีมุขช่องหน้าต่างและช่องลม ติดลูกกรงหินกลิ้ง ประตูด้านหน้าอยู่ทางทิศตะวันออก มีซุ้มประตูเป็นรูปกากบาท และที่เสากรอบประตูมีจารึกอักษรขอมโบราณ (อักษรคฤนถ์) นับได้ ๒๓ บรรทัด ภายในเป็นปรางค์ ๓ องค์ ก่อด้วยอิฐเรียงแถวจากเหนือไปได้ มีปรางค์องค์กลางเป็นปรางค์ประธาน มีขนาดใหญ่กว่าอีก ๒ องค์ รูปทรงสมบูรณ์ที่สุด สวยงามที่สุด มีคุณค่าทางโบราณคดีอยู่มาก โดยเฉพาะทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ พระศิวะทรงโคอุสุภราช พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ซึ่งได้มีการบูรณะเสร็จสิ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖

ปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่

ปราสาทหินวัดสระกำแพงน้อย ตั้งอยู่ในบริเวณ วัดเทพปราสาท บ้านหนองยาว ตำบลขยุง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ริมถนนสายศรีสะเกษ-สุรินทร์ อยู่ห่างจากตัว จังหวัดศรีสะเกษประมาณ ๘ กิโลเมตร สร้างสมัยเดียวกับ ปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่

ปราสาทค์ อยู่ในเขตอำเภอปรางค์กู่ ตามเส้นทางสาย ศรีสะเกษ-ปรางค์กู่ ประมาณ ๖๑ กิโลเมตร แล้วแยกออกจาก ตัวอำเภอราว ๑๐ กิโลเมตรตามเส้นทางปรางค์กู่-บ้านพอก ปรางค์นี้ สร้างด้วยอิฐเรียงแผ่นโตๆ เหมือนปราสาทศรีขรภูมิที่จังหวัดสุรินทร์ เป็นศาสนสถานสมัยขอมที่เก่าแก่มากมีอายุกว่าพันปีมาแล้ว

บริเวณรอบๆ ปราสาททั้ง ๓ องค์มีสระน้ำขนาดเล็กล้อมรอบ
ทั้ง ๔ ด้าน และบริเวณด้านหน้าของปราสาทภูมิบ่อน้ำขนาดใหญ่
อีกบ่อหนึ่ง ยาวประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร

ปราสาทภูมิบ่อ

ปราสาทตาหนักไทร ตั้งอยู่ริมถนนขุนหาญ-น้ำตก
ลำโรงเกียรติ (น้ำตกปิศาจ) เขตบ้านลำโรงเกียรติ ตำบลลำโรงเกียรติ
อำเภอขุนหาญ

สันนิษฐานว่ามีอายุระหว่าง พ.ศ. ๑๗๐๐-๑๗๕๐ เป็น
ศูนย์กลางชุมชนขอมโบราณในบริเวณชายแดนเทือกเขาพนมดงรัก
เป็นปรางค์เดี่ยวรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม หันหน้าไปทางทิศตะวันออก
ตัวปรางค์ก่อด้วยอิฐทั้งองค์ กรอบประตูและศิลาทับหลังทำด้วย
หินทราย ขนาดของปรางค์กว้างประมาณ ๔ เมตร สูงประมาณ
๑๐ เมตร ศิลาทับหลังเหนือประตูทางเข้าสลักเป็นรูปพระนารายณ์
สี่กรบรรทมสินธุ์ เหนือพญานันตนาคราช ๗ เศียร ซึ่งกำลังแผ่
พังพานคล้ายกับศิลาทับหลังของวิหารทิศเหนือของปราสาทหิน
วัดสระกำแพงใหญ่ บริเวณทางเข้ามีรูปสิงห์ ๒ ตัว สลักด้วยหิน
วางอยู่ นอกจากนี้ยังมีหินสลักทรงน้ำเต้าอยู่ที่พื้นด้านหน้าของ
ปราสาทมีบ่อน้ำคู่กับปราสาทอยู่ ๑ บ่อ

ปราสาทภูฝ้าย ตั้งอยู่ที่บ้านภูฝ้าย ตำบลพราณ อำเภอ
ขุนหาญ ลักษณะของตัวปราสาทตั้งอยู่บนภูเขาภูฝ้าย สันนิษฐานว่า
สร้างในสมัยขอมราว พ.ศ. ๑๕๐๐-๑๖๐๐ สมัยเดียวกับปราสาทหิน
วัดสระกำแพงใหญ่ ตัวปราสาทสร้างด้วยหินที่วางซ้อนกันเป็นชั้น ตั้งอยู่
ทางด้านทิศเหนือฐานทำด้วยศิลาแลง กรอบประตูทำด้วยหินทราย
จารึกด้วยอักษรสันสกฤต ศิลาทับหลังจำหลักเป็นรูปนารายณ์บรรทมสินธุ์
ทิศเหนือปราสาทมีสระน้ำขนาดเล็ก กว้างประมาณ ๙ เมตร ยาว
ประมาณ ๑๒ เมตร สันนิษฐานว่าสร้างพร้อมกับตัวปราสาทภูฝ้าย

โบราณวัตถุ

หลวงพ่อดโต วัดมหาพุทธาราม (วัดพระโต)

ประดิษฐานอยู่ที่วัดมหาพุทธารามหรือวัดพระโต อำเภอเมือง เป็นพระพุทธรูปหิน สร้างในสมัยขอมและมีผู้ค้นพบในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น หลวงพ่อดโตเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๓.๕๐ เมตร สูง ๖.๘๐ เมตร เดิมเป็น พระพุทธรูปศิลาจำหลักซึ่งสันนิษฐานว่ามีอายุร่วมพันปีมาแล้ว มาสร้างเพิ่มเติมขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด ค้นพบในป่าแดง มีจอมปลวก คลุมหนาที่บอญู่ได้ต้นไม้ใหญ่ จึงมาสร้างวัด เรียกว่า วัดป่าแดง

หลวงพ่อดโตนี้ ถือเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคู่เมือง มาช้านาน ชาวบ้านทั่วไปนิยมไปกราบไหว้บูชา

หลวงพ่อดโต วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง

หลวงพ่อดโต วัดเขียนบูรพาราม เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปิดทองปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๓.๕๐ เมตร สูง ๖.๘๐ เมตร นับเป็นพระพุทธรูปที่ใหญ่โตและศักดิ์สิทธิ์มากองค์หนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวอุษัณห์ที่สืบทอดเป็นมรดกนับร้อยปีมาแล้ว ปัจจุบันนี้หลวงพ่อดโตประดิษฐานอยู่ที่วัดเขียนบูรพาราม อำเภออุษัณห์

พระพุทธรูปนาคปรก ประดิษฐานอยู่ในวิหารวัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย เป็นพระพุทธรูปศิลาทราย ขนาดหน้าตักกว้าง ๐.๕๕ เมตร สูง ๑.๓๓ เมตร เป็นพระพุทธรูปแบบขอม โดยดูจากลักษณะพระพุทธรูปที่สร้าง มีนาคปรก ๗ เศียร ครอบพระพุทธรูปตามความนิยมเชื่อกัน มีอายุรุ่นเดียวกับปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่ สันนิษฐานว่าพระพุทธรูปองค์นี้มีไว้เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

พระพุทธรูปนาคปรก วัดสระกำแพงใหญ่

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสิ่งที่ชาว จังหวัดศรีสะเกษเคารพบูชา ตั้งอยู่ในบริเวณสี่แยกถนนหลักเมือง ตัดกับถนนเทพา ด้านทิศตะวันออกของศาลากลางจังหวัด ห่างจาก ศาลากลางจังหวัดประมาณ ๑๐ เมตรเท่านั้น ได้มีการเริ่มก่อสร้าง ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด ปัจจุบันได้มีการบูรณะก่อสร้างให้เป็นศาลหลักเมืองที่สวยงามแห่งหนึ่งของ ประเทศไทย

บานประตูหอไตรวัดหลวงสุมังคลาราม วัดหลวง สุมังคลารามเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งตั้งอยู่กลางเมืองศรีสะเกษ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หอไตรวัดหลวง เดิมอยู่ในสระน้ำด้านหลังพระอุโบสถ ต่อมาหอไตรแห่งนี้ได้ชำรุด ทรุดโทรมจนได้รื้อลงในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ส่วนบานประตูได้นำไป เก็บไว้ในกุฏิใกล้สระน้ำแห่งนี้ บานประตูหอไตรมีขนาดกว้างบานละ ๐.๔๔ เมตร สูง ๒.๗๐ เมตร ทำจากไม้ตะเคียน เป็นลายกนก เป็นภาพสัตว์หลายชนิด ปนทับลายพฤกษา ลายเหล่านี้สลักลึกลง ประมาณ ๒ เซนติเมตร พื้นลาดทาด้วยชาด ตัวลายลงรักปิด ทอง ประดับด้วยกระจกสีเหลืองและสีขาวในบางแห่ง เชื่อว่าเป็น บานประตูจำหลักที่สวยงามที่สุดในจังหวัดศรีสะเกษ ลวดลายมี ลักษณะคล้ายคลึงกับศิลปะไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาและศิลปะ ล้านช้างมาก สันนิษฐานว่าบานประตูหอไตรแห่งนี้คงจะมีอายุอยู่ในราวสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. ๒๓๒๓

ตู้พระธรรมวัดเจ็กโพธิ์พุกษ วัดเจ็กโพธิ์พุกษ ตั้งอยู่ที่อำเภอกุสุมาลย์ เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง ในบริเวณวัดมีซากพระเจดีย์อยู่องค์หนึ่ง พระเจดีย์นี้คงจะสร้างขึ้นพร้อมๆ กับเมืองกุสุมาลย์ ในบริเวณวัดมีโบราณวัตถุสวยงามอยู่ชิ้นหนึ่ง คือ ตู้พระธรรมลายรดน้ำ เก็บรักษาไว้ในกุฏิด้านทิศเหนือ มีขนาดสูง ๑.๕๓ เมตร กว้าง ๐.๖๔ เมตร ยาว ๐.๘๓ เมตร บานประตูเขียนลายกนกเปลว ด้านข้างทั้งสองเขียนลวดลายพันธุ์พุกษา มีภาพประกอบการเล่าเรื่องทุกด้าน เช่น ด้านขวามือตอนล่างเล่าเรื่องทศชาติคราวเสวยพระชาติเป็นมโหสถในวัยเยาว์

จากการศึกษาลักษณะลวดลายของตู้พระธรรมวัดเจ็กโพธิ์พุกษ ทำให้ทราบว่าเป็นศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากภาคกลางอยู่มาก กรอบประตูรูปดอกพุดตาน ขาตู้มีลักษณะแบบจีนซึ่งเป็นที่นิยมกันแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ตู้พระธรรมวัดสำโรงใหญ่ วัดสำโรงใหญ่ ตำบลสำโรง อำเภอกุสุมาลย์ มีตู้พระธรรมที่มีความงดงามตามแบบศิลปะพื้นบ้านของอีสาน มีอายุอยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ลักษณะของตู้พระธรรมสลักลวดลายอย่างง่าย ๆ เฉพาะที่ขอบปิดทองทึบ อีกตู้หนึ่งมีภาพเขียนแบบจิตรกรรมฝาผนังไทยโบราณ เป็นลวดลายพันธุ์พุกษาผสมกับภาพบุคคล เช่น ภาพชู้ชกกับนางอมิตตดา ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ตอนล่างเป็นภาพเขียนรูปกนิษฐามบุตรเกี่ยวเนื่องกับเรื่องรามเกียรติ์

นอกจากตู้พระธรรมทั้ง ๒ แห่งแล้ว ยังมีโบราณวัตถุอีก ๓ ชิ้น คือ เสาธรรมมาสน์ไม้พะยุงของเก่า เกะเป็นรูปพญานาค ๘ ตัว แทนตู้พระธรรม และพุทธรูปทำด้วยไม้

สถานที่สำคัญ

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาลัยเกษตรกรรมศรีสะเกษ ถนนกสิกรรม ตำบลหนองครก อำเภอเมือง สร้างขึ้นเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔ โดยกระทรวงศึกษาธิการตามมติของคณะรัฐมนตรี เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนีในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา พระองค์ท่านได้เสด็จมาเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๔

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์มีพื้นที่ทั้งหมด ๒๓๗ ไร่ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงต่ำตามธรรมชาติ มีลำห้วยปูนใหญ่และห้วยปูนน้อยมาบรรจบกันตรงด้านทิศเหนือ มีพันธุ์ไม้หลายชนิด เช่น ลำดวน ประดู่ พะยุง ตะแบก ฯลฯ โดยเฉพาะต้นลำดวนมีจำนวนมากกว่า ๔๐,๐๐๐ ต้น นอกจากนี้ยังมีสวนสัตว์ ซึ่งประกอบด้วยสัตว์ต่างๆ มากมายหลายชนิด เช่น นกชนิดต่างๆ อีเห็น เม่น หมูป่า เสือ ชะมด เก้ง กระซeng หมี เป็นต้น เหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

วัดเจียงอีศรีมงคลวราราม ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองใต้ อำเภอเมือง เป็นอารามที่มีสิ่งปลูกสร้างของพระพุทธรูปศาสนาหลายหลังที่ให้ความรู้ทางศาสนา สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แต่ในปัจจุบันได้มีการบูรณะซ่อมแซมส่วนต่างๆ ภายในบริเวณวัด เหมาะสำหรับเป็นสถานที่สนทนาธรรม

ผามออีแดงและภาพสลักหินต่ำ ผามออีแดงเป็นจุดชมวิวเขาพระวิหาร อยู่ในเขตอำเภอกันทรลักษ์ ติดชายแดนประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา ห่างจากตัวจังหวัดศรีสะเกษประมาณ ๙๘ กิโลเมตร ด้านหน้าผามออีแดงลงไปเป็นเขตประเทศราชอาณาจักรกัมพูชาประมาณ ๑๐ เมตร มีภาพสลักหินต่ำเป็นรูปภาพต่างๆ สันนิษฐานว่าภาพสลักหินต่ำนี้มีอายุรุ่นเดียวกับปราสาทหินเขาพระวิหาร

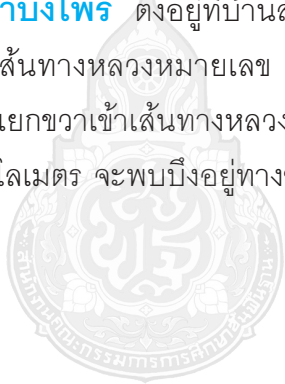
ภาพสลักหินนูนต่ำหน้าผามออีแดง อำเภอกันทรลักษ์

“มอ” เป็นคำที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกเนินดินที่สูงกว่าระดับพื้นราบไม่มากนัก บางท้องถิ่นเรียกว่า “ภูดิน” หากเป็นการเดินทางโดยใช้ถนนหรือทางรถไฟ มักจะเรียกเนินดินที่รถขึ้นหรือลงว่า “มอ”

น้ำตกห้วยจันทร์ เป็นน้ำตกเล็กๆ สวยงามมาก อยู่ห่างจากอำเภอขุนหาญประมาณ ๑๒ กิโลเมตร บริเวณน้ำตกมีร่มไม้ด้วยพันธุ์ไม้หายากชนิด มีศาลาหลังย่อมๆ เรียงรายเป็นระเบียบ เหมาะแก่การพักผ่อน

บึงนกเป็ดน้ำบึงไพร ตั้งอยู่ที่บ้านสวาย ตำบลไพรบึง อำเภอไพรบึง ตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๒๒๑ ประมาณ ๒๐ กิโลเมตร แล้วแยกขวาเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข ๒๑๑๑ ไปอีกประมาณ ๒๐ กิโลเมตร จะพบบึงอยู่ทางซ้ายมือ

บุคคลสำคัญสร้างสรรค์สิ่งดีงาม

พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (ตากะจะ)

พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (ตากะจะหรือหลวงแก้วสุวรรณ) เป็นผู้นำคนหนึ่งของพวกส่วยที่อพยพมาจากเมืองอัตปือแสนแป เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านดงลำดวน โดยมีความดีความชอบ เนื่องจากช่วยติดตามพระยาช้างเผือกที่หนีออกจากโรงช้างในกรุงศรีอยุธยาได้เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๐๒ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศนโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นเป็นหลวงแก้วสุวรรณ ปกครองบ้านดงลำดวน หลังจากนั้นก็ได้ส่งสิ่งของเครื่องใช้อื่นๆ ไปถวายแด่กษัตริย์ศรีอยุธยา เช่น ช้าง ม้า แก่นสน ยางสน ปีกนก นอแรด งาช้าง ขี้ผึ้ง ผลเร็ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้หลวงแก้วสุวรรณเป็นพระไกรภักดีศรีนครลำดวน โดยยกบ้านดงลำดวนขึ้นเป็นเมืองขุขันธ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๐๒

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี ทางเวียงจันทน์มีปัญหาสงครามภายใน มีชาวลาวส่วนหนึ่งนำโดยพระวอ พระตา อพยพมาตั้งหลักแหล่งในบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงในเขตไทย กองทัพลาวติดตามมาโจมตี มีการรบบ้างคมทูลพระเจ้ากรุงธนบุรีทราบ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นแม่ทัพไปช่วยเมืองเวียงจันทน์ คราวนี้ได้เกณฑ์กองทัพจากเมืองสุรินทร์ ขุขันธ์ และสังขะ ไปด้วย โดยกองทัพขุขันธ์มีหลวงปราบ

(เชียงชั้น) เป็นทหารเอกไปด้วย ใน พ.ศ. ๒๓๒๒ พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าฯ เลื่อนจากพระไกรภักดีศรีนครลำดวนเป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน และได้ถึงแก่กรรมในปีเดียวกัน รวมเวลาปกครองเมืองขุขันธ์ ๑๖ ปี นับเป็นเจ้าเมืองคนแรกของเมืองขุขันธ์

พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (เชียงชั้น)

พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (เชียงชั้น) เป็นเจ้าเมืองขุขันธ์คนที่ ๒ เชียงชั้นได้อพยพมาพร้อมกับตากะจะ และมีความดีความชอบในการติดตามช้างเผือกเช่นเดียวกัน ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงปราบผู้ช่วยเจ้าเมืองในสมัยพระเจ้าเอกทัศน์ และเป็นทหารเอกที่มีความสามารถในการทำสงคราม

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๒ สมัยกรุงธนบุรี ได้นำกองทัพไปช่วยตีกบฏเวียงจันทน์จนได้รับชัยชนะ เมื่อเจ้าเมืองขุขันธ์คนแรกถึงแก่อนิจกรรม พระเจ้าตากสินจึงโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าเมืองขุขันธ์คนต่อมา เมื่อเมืองขุขันธ์เกิดกันดารน้ำ พระยาไกรภักดีฯ จึงได้อพยพย้ายเมืองขุขันธ์ไปอยู่ที่บ้านแตระ (อำเภอขุขันธ์ปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๓๒๕ สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระยาไกรภักดีฯ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาขุขันธ์ภักดี ได้กราบบังคมทูลขอตั้งทำวบุญจันทร์ (บุตรเลี้ยงชาวลาวที่ติดมากับภรรยามาจากเวียงจันทน์ เมื่อครั้งไปช่วยรบร่วมกับกองทัพธนบุรี) ขึ้นเป็นพระไกรภักดีศรีนครลำดวนผู้ช่วยเจ้าเมือง ซึ่งต่อมาพระยาขุขันธ์ภักดีถูกพระยาไกรภักดีฯ (ทำวบุญจันทร์) กล่าวโทษ

ไปยังกรุงเทพฯ ว่าเป็นกบฏต่อแผ่นดินไทย โดยคบคิดกับชาวญวน จึงโปรดเกล้าฯ ให้เรียกตัวพระยาสุพรรณภูมิไปพิจารณาโทษและจำคุกไว้ที่กรุงเทพฯ แล้วโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระไกรภักดีฯ (ท้าวบุญจันทร์) ขึ้นเป็นเจ้าเมืองสุพรรณแทน พระยาสุพรรณภูมิฯ (เชียงชั้น) ถูกจำคุกที่กรุงเทพฯ และถึงแก่อนิจกรรมที่นั่น

พระยารัตนวงศา (ท้าวอุ่น)

พ.ศ. ๒๓๒๕ สมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ท้าวอุ่น มีบรรดาศักดิ์เป็นพระภักดีภูธรสงคราม ปลัดเมืองสุพรรณ ช่วยพระยาไกรภักดีฯ (ท้าวบุญจันทร์) ทานกราบบังคมทูลขอแยกเมืองออกจากเมืองสุพรรณ เนื่องจากไม่พอใจเจ้าเมือง แล้วไปตั้งเมืองใหม่ที่บ้านโนนสามขาสระกำแพงใหญ่ รัชกาลที่ ๑ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านโนนสามขาสระกำแพงใหญ่ขึ้นเป็นเมืองศรีสะเกษ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๒๘ ได้ย้ายเมืองศรีสะเกษจากบ้านโนนสามขาสระกำแพงใหญ่มาตั้งที่บ้านพันทาเจียงอีริมห้วยสำราญ พระยารัตนวงศาถึงแก่อนิจกรรมในปี พ.ศ. ๒๓๒๘ หลังจากตั้งเมืองศรีสะเกษแล้ว

หลวงปู่มูม (พระครูปราสาณขันธคุณ)

หลวงปู่มูมเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดปราสาทเยอเหนือ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นท้องถิ่นที่มีชนพื้นเมืองเยอตั้งถิ่นฐานอยู่ หลวงปู่มูมเกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๙ มรณภาพเมื่อ

ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ รวมสิริอายุ ๙๓ ปี เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่มี พุทธศาสนิกชนทั่วประเทศเดินทางมานมัสการและเข้าวัดถวญงคล ที่ท่านสร้างขึ้น หลวงปู่มุ่มเป็นพระที่ปฏิบัติเคร่งครัดมาก บรรพชา เป็นสามเณรเมื่ออายุได้ ๑๐ ปี และได้เดินธุดงค์ไปตามป่าเขาทั้ง ภายในประเทศและประเทศใกล้เคียง เช่น เขมรและลาว เพื่อฝึก กรรมฐาน ท่านเห็นความสำคัญของการศึกษา เป็นครูใหญ่โรงเรียน วัดประอาจ และโรงเรียนปรางสาทเยอเมื่อแรกตั้ง ได้สร้างศาสนสถาน ไว้มากมาย เช่น พระอุโบสถ กุฏิ หอระฆัง กำแพงวัด และด้วย คุณงามความดีของท่านทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐินที่วัดปรางสาทเยอเหนือ และทรงสร้างศาลา ภปร. ถวายแก่หลวงปู่มุ่มด้วย

หลวงปู่เครื่อง สุภทโท

หลวงปู่เครื่อง สุภทโท เจ้าอาวาสวัดสระกำแพงใหญ่ เกิด เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ บุตรนายสอนกับนางยม- ประถมบุตร อุปสมบทที่วัดบ้านสำโรงน้อย อำเภออุทุมพรพิสัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้เล่าเรียนภาษาบาลีและธรรมปฏิบัติจนสอบ ได้นักธรรมชั้นตรี โท เอก ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙, ๒๔๘๐ และ พ.ศ. ๒๔๘๓ ตามลำดับ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นเจ้าอาวาสวัดพงพรต เจ้าคณะตำบลกำแพง และเจ้าอาวาสวัดสระกำแพงใหญ่จนถึง ปัจจุบัน ท่านเป็นพระที่ปฏิบัติดี ใฝ่ธรรม ทำนุบำรุงการศึกษาของ พระภิกษุสามเณร จัดสร้างวัดถวญงคล สร้างตึกให้แก่โรงพยาบาล

อุทุมพรพิสัย สร้างห้องสมุดเฉลิมราชกุมารีที่อำเภอขุนหาญ และสร้างพระพุทธรูปให้แก่โรงเรียนกำแพง ตลอดจนสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนในเขตอำเภออุทุมพรพิสัยและอำเภอใกล้เคียง

พระวิบูลธรรมวาที

พระวิบูลธรรมวาทีเป็นเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ นามเดิมคือ วิบูลย์ บุญพอ เกิดเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘ ที่บ้านหนองกุ้ง อำเภอโนนคูณ ท่านบรรพชาเมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ อุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๘ ที่วัดสวนพลู กรุงเทพมหานคร

เกี่ยวกับการศึกษา พระวิบูลธรรมวาที เรียนหนังสือไปลานหนังสือผูกต่างๆ อักษรธรรม สอบได้นักธรรมชั้นตรี โท เอกเปรียญธรรม ๔ ประโยค มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวัดมหาธาตุ ตลอดจนเรียนชั้นบาลีอบรมศึกษา บาลีเตรียมอุดมศึกษาและเป็นนิสิตคณะพุทธศาสตร์

ส่วนด้านงานปกครอง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดสุพรรณรัตน อำเภอขุนหาญ เจ้าคณะอำเภอขุนหาญ และเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบัน

นับได้ว่าพระวิบูลธรรมวาที เป็นพระผู้มีผลงานดีเด่น รอบรู้ในด้านต่างๆ เป็นอย่างดี จนได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษ ผลงานต่างๆ ที่สำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น เป็นประธานกรรมการสอบบาลีสนามหลวงจังหวัดศรีสะเกษ

เป็นหัวหน้าพระธรรมทูต การให้ความอุปถัมภ์ในการก่อสร้างวัดวา-
อารามต่างๆ ในจังหวัดศรีสะเกษ การสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล
เป็นต้น นอกจากงานในหน้าที่ประจำของท่านแล้ว ท่านยังได้ให้
การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ภายในจังหวัดเป็นอย่างดี เช่น
พ.ศ. ๒๕๓๗ ท่านเป็นประธานคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์
ศรีสะเกษ ท่านพยายามสืบเรื่องราวต่างๆ ของผู้คนในจังหวัด
ศรีสะเกษ ว่ามีวิถีชีวิตความเป็นมาอย่างไร เพื่อที่จะปลูกจิตสำนึก
ของคนในท้องถิ่นให้รู้จักตนเอง และช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นของ
ตนเองให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

นายวีระพันธ์ สิมะวัฒนะ

นายวีระพันธ์ สิมะวัฒนะ เป็นผู้มีความดีเด่นทางด้าน
วัฒนธรรม สาขาการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของสำนักงานคณะ
กรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๓

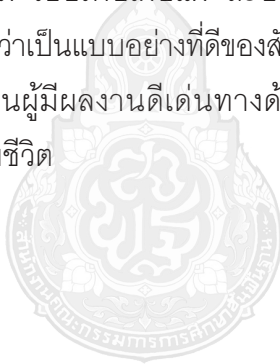
นายวีระพันธ์ สิมะวัฒนะ เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๖๐ ที่อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ บิดา
ชื่อนายสิม มารดาชื่อนางมอญ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๓ คน
ภรรยาชื่อนางมาลี สิมะวัฒนะ มีบุตร ๔ คน เป็นชาย ๒ คน
และหญิง ๒ คน

นายวีระพันธ์ สิมะวัฒนะ ขณะนี้มีอายุ ๘๔ ปี เป็น
ข้าราชการบำนาญ ครั้นสุดท้ายรับราชการเป็นสรรพากรอำเภอ
กันทรลักษณ์ ปัจจุบันมีอาชีพทำไร่นาสวนผสม ปลูกเงาะ ทุเรียน

พริกไทย มะพร้าว กล้วย มะละกอ ลำไย ฝรั่ง ในเนื้อที่ ๒๑ ไร่ รวมทั้งมีบ่อปลาและบ่อกึ่งก้ามกรามจำนวน ๒๓ บ่อ เป็นผู้เริ่มปลูกเงาะ ทุเรียน พริกไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นคนแรก พื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งวิชาการสำหรับนักเรียน นักศึกษา ชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ ในการศึกษาและดูงาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ จนถึงปัจจุบัน

นายวิระพันธ์ สิมะวัฒน์ เป็นผู้ที่ประพัตติตนอยู่ในศีลธรรม มีคุณธรรม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ละอบายมุข และชักชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม นับว่าเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม จึงได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาการพัฒนาคุณภาพชีวิต

บรรณานุกรม

ครูสุภา, องค์การค้ำ. **ประชุมพงศาวดาร ภาค ๓.** กรุงเทพฯ :
องค์การค้ำของครูสุภา, ๒๕๒๖.

เครือจิต ศรีบุญนาค. “ความเชื่อกับการฟ้อนรำของลาว ส่วย
เขมร ในเขตจังหวัดสุรินทร์” **วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล :**
กรณีเขมร ลาว ส่วย สุรินทร์. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด
สุรินทร์ : บริษัทสารมวลชน จำกัด, ๒๕๓๓.

จังหวัดศรีสะเกษ. **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค.** กรุงเทพฯ :
เทพนิมิตการพิมพ์, ๒๕๒๙.

เจริญ ไวรวัจนกุล และคณะ. **สุรินทร์แหล่งอารยธรรมโบราณ.**
สุรินทร์ : รุ่งธนเกียรติออฟเซ็ท, ๒๕๓๖.

ดุขฎิ กาฬอ่อนศรี และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **การเปลี่ยนแปลง
ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมใน
หมู่บ้านอีสาน : ศึกษากรณีหมู่บ้านชาวเยอ. ภาควิชา
สังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น, ๒๕๓๐.**

ธวัช ปุณโณทก. “ประวัติหัวเมืองอีสานตอนล่างพิจารณาจากด้าน
วัฒนธรรมและประชาคม”. **สมบัติอีสานใต้ ครั้งที่ ๓.**
ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูบุรีรัมย์, ๒๕๒๗.

บุญช่วย อัตถากร. **ประวัติภาคอีสานและเมืองมหาสารคามและผลงานต่างๆ**. อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ นายบุญช่วย อัตถากร ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม, ๒๕๒๒. ไพฑูรย์ มีกุล. “วัฒนธรรมแม่น้ำมูลเชิงชาติพันธุ์วิทยา และประวัติศาสตร์กรณีการผสมกลมกลืนของกลุ่มชาติพันธุ์ กวย เขมร และลาว”. **วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : กรณี เขมร ลาว ส่วย สุรินทร์**. สุรินทร์ : บริษัทสารมวลชน จำกัด, ๒๕๓๓.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. **เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๗.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. **สุรินทร์มรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: เอส แอนด์ จี กราฟฟิค, ๒๕๓๐.

สุเมธ คงสวัสดิ์ และคณะ. **กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๙.

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ท้องถิ่นของเรา ๑ (ส ๐๗๑)**. อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์การพิมพ์, ๒๕๓๖.

คณะผู้จัดทำ

๑. นายอรุณรัตน์ ทองปัญญา
๒. นายปรเมศร์ แก้วสมุทร

อาจารย์ที่ปรึกษา

นายสมถวิล พงษ์เกษ

คณะกรรมการตรวจพิจารณาและบรรณาธิการกิจ

๑. นายสุข มีกุล ประธานกรรมการ
๒. นางสาววิไลรัตน์ สุรบุดร รองประธานกรรมการ
๓. นางสาวจงดี ใจตรง กรรมการ
๔. นายทองดี ทองผาย กรรมการ
๕. นายทวีศักดิ์ หงษ์ศิลา กรรมการ
๖. นายสมถวิล พงษ์เกษ กรรมการและเลขานุการ

คณะบรรณาธิการชั้นสุดท้าย

ที่ปรึกษา

๑. นางเกษมา วรวรรณ ณ อัญญา
๒. นายสมาน ชาทิยานนท์
๓. นางสาวเอิบบุญ สุทธิประภา

คณะบรรณาธิการ

๑. นายมะเต๋อ เสมา
๒. นายศุภกิจ นิมมานนรเทพ
๓. นางจงจิต นิมมานนรเทพ
๔. นายมานพ ฅนอมศรี
๕. นายผดุง พรหมมูล
๖. นายศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์
๗. นายถวิล เปลี่ยนศรี
๘. นายพลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ
๙. นางวิภา ตันฑุลพงษ์
๑๐. นายวิญญู บุญยงค์
๑๑. นายสัญญาลักษณ์ เนียมถนอม
๑๒. นางสาวพรวดี พรเพ็ญพิพัฒน์
๑๓. นางสาวนันดา แก้วสุวรรณ

๑๔. นางสาวจำเนียม อินยา
๑๕. นางแดงด้อย บุญยงค์
๑๖. นางสาวอารยา พันธินากุล
๑๗. นางสาวชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์
๑๘. นายวินัย รอดจ่าย
๑๙. นางปราณี ปราบริปู
๒๐. นางวันเพ็ญ สุทธากาศ
๒๑. นางสุกัญญา งามบรรจง
๒๒. นางวรรณิ์ จันทศิริ
๒๓. นางสุทิน ทองไสว
๒๔. นางสาวระเบียบ กิติมากุลนรเดช
๒๕. นายณรงค์ แก้วสว่าง
๒๖. นายพินิจ สุขะสันต์
๒๗. นายอุทัย ไชยกลาง
๒๘. นางสาวเจษฎา กิตติสุนทร

บรรณาธิการ

นางสาวนันดา แก้วสุวรรณ

วิทยากรให้ความรู้ ในการประชุมปฏิบัติการ

๑. นายวินัย รอดจ่าย
๒. นายมานพ ถนอมศรี
๓. นายถวัลย์ มาศจรัส
๔. นายสามารถ จันทร์สุรย์
๕. นายครรชิต มนูญผล
๖. นายสุวัฒน์ ทองหอม
๗. นางสาวสมพร จารุณี
๘. นางสุกัญญา งามบรรจง
๙. นางบุญสม น้ำเจริญ
๑๐. นายพินิจ สุวะสันต์
๑๑. นายอุทัย ไชยกลาง

คณะผู้จัดทำ

นายสมถวิล พงษ์เกษ
อาจารย์ที่ปรึกษา

นายอรุณรัตน์ ทองปัญญา

นายปรเมศร์ แก้วสมุทร

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมตามความต้องการของท้องถิ่น เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ ระดับมัธยมศึกษา เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษาขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

(นายอ่ำรุ้ง จันทวานิช)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมตามความต้องการของท้องถิ่น

ที่นักเรียนจัดทำชุดนี้ จำนวน ๑๐ เล่ม

